

מאזן התשלומים

1. קווי ההתפתחות העיקריים

בשנת 1980 חל שיפור במאזן התשלומים; פחת הגירעון בחשבון השוטף¹, וגדל יבוא ההון לזמן ארוך לרמה, המספקת למימון כל הגירעון ואף להגדלת יתרות מטבע החוץ (ראה לוח ז'1). השיפור במאזן התשלומים בשנה הנסקרת היה בהיקף דומה להרעה שחלה בו בשנת 1979. שיפור זה בולט על רקע ההחרפה הנוספת כתנאי הסחר ב-1980 ועל רקע הגידול בגירעון ב-1979, אשר היה בחלקו הגדול הרעה מבנית, בשל הרעת תנאי הסחר.

עיקר הרעת תנאי הסחר בשנתיים האחרונות נובע מההתייקרות הרבה של הדלק במרוצת 1979 ובראשית 1980, שהעמיסה על המשק תוספת הוצאה של 0.4 מיליארד דולר בשנת 1979 ו-0.5 מיליארד דולר נוספים בשנת 1980 (בהשוואה לשנת 1979). תוספת ההוצאה המצטברת בשנת 1980 (על בסיס 1978), בסך 0.9 מיליארד דולר, שקולה למס חיצוני המוטל על סך המקורות לשימושים מקומיים של כ-4.5 אחוזים (ראה לוח ז'11).

המשמעות של מימון תוספת הוצאה ריאלית כה גדולה היא גידול ריאלי קבוע מדי שנה בחוב החיצוני של המדינה, וגידול מקביל בנטל תשלומי הריבית השוטפים לחו"ל. זהו נטל ארוך טווח ניכר על המשק. כדי להקל על התוצאות שמעמיס נטל ההרעה המבנית על המשק, ננקטו צעדי מדיניות, שנועדו גם להקטין את עודף היבוא². צעדים אלה השיגו את מטרם, ובשנת 1980 חל שיפור רב במאזן התשלומים; עם זאת יש להדגיש, כי חלק מהשיפור במאזן התשלומים היה תולדה של השפל בפעילות הכלכלית בתקופה זו ושל צמצום המלאי, ואינו משקף בהכרח שינוי מבני ארוך טווח במאזן התשלומים.

כאמור, השיפור במאזן התשלומים ב-1980 התבטא בשני תחומים עיקריים: הגירעון הנומינלי בחשבון השוטף הצטמצם, שפירושו צמצום ריאלי³ בגירעון בשיעור של כ-40 אחוזים, לאחר עלייה ריאלית של כ-15.5 אחוזים בשנת 1979 (ראה לוח ז'4). יבוא ההון לזמן ארוך ובינוני גדל, והגיע לרמה של 1.3 מיליארד דולר. סכום זה הספיק למימון כל הגירעון בחשבון השוטף וכל הגידול ביתרות מטבע החוץ של המדינה⁴. התפתחות זו מנוגדת בתכלית לזו שהתרחשה

¹ עודף היבוא פחות העברות חד-צדדיות.

² הצעדים העיקריים במהלך 1979: ייקור הריבית והגבלות כמותיות על יבוא הון לזמן קצר במטבע חוץ מחו"ל; ביטול שיעורי הסובסידיה על מוצרי יסוד או הקטנתם, ייקור הדלק; ומדיניות מרסנת בתחום השכר וההתעסוקה בשירותים הציבוריים.

³ השינוי הנומינלי, מנוכה בשינוי במחירי היצוא; או, במלים אחרות, השינוי הכמותי בתוספת השינוי כתנאי הסחר.

⁴ ראה כלוח ז'11 השוואה בין העודף בחשבון הבסיסי לבין הגידול ביתרות מטבע החוץ.

לוח ז'-1
חשבון מוצרים ושירותים נטו, העברות חד-צדדיות וחשבון ההון, 1975 עד 1980
(מיליוני דולרים, מחירים שוטפים)

1980	1979	1978	1977	1976	1975	
— 3,832	— 3,883	— 3,372	— 2,564	— 3,200	— 4,016	1. חשבון מוצרים ושירותים נטו
(— 1,764)	(— 2,420)	(— 1,355)	(— 1,146)	(— 1,366)	(— 1,938)	א. הסקטור הפרטי
(— 2,068)	(— 1,463)	(— 2,017)	(— 1,418)	(— 1,834)	(— 2,078)	ב. הסקטור הציבורי ¹
2,947	2,583	2,384	2,082	2,210	1,770	2. העברות חד-צדדיות נטו
(1,118)	(1,057)	(908)	(811)	(683)	(730)	א. הסקטור הפרטי
(1,829)	(1,526)	(1,476)	(1,271)	(1,527)	(1,040)	ב. הסקטור הציבורי
— 885	— 1,300	— 988	— 482	— 990	— 2,246	3. החשבון השוטף נטו (1)+(2)
(— 646)	(— 1,363)	(— 447)	(— 335)	(— 683)	(— 1,208)	א. הסקטור הפרטי
(— 239)	(63)	(— 541)	(— 147)	(— 307)	(— 1,038)	ב. הסקטור הציבורי
1,319	1,098	1,178	700	1,044	1,555	4. תנועות הון נטו לזמן ארוך ובינוני ^{2,3}
(— 121)	(93)	(218)	(105)	(174)	(132)	א. הסקטור הפרטי
(1,440)	(1,005)	(960)	(595)	(870)	(1,423)	ב. הסקטור הציבורי ³
434	— 202	190	218	54	— 691	5. החשבון הבסיסי נטו (3)+(4)
(— 767)	(— 1,269)	(— 229)	(— 230)	(— 509)	(— 1,076)	א. הסקטור הפרטי
(1,201)	(1,068)	(419)	(448)	(563)	(385)	ב. הסקטור הציבורי
513	1,311	243	— 405	— 296	694	6. תנועות הון לזמן קצר ⁴
(524)	(471)	(17)	(— 368)	(— 272)	(206)	א. הסקטור הפרטי הלא-פיננסי
(76)	(730)	(456)	(— 50)	(— 19)	(339)	ב. הסקטור הפרטי הפיננסי
(— 87)	(110)	(— 230)	(13)	(— 5)	(149)	ג. הסקטור הציבורי ⁵
— 527	— 690	432	425	366	64	7. טעויות והשמטות
420	419	865	238	124	67	8. עודף או גירעון (—) בתנועות ההון נטו למימון החשבון השוטף נטו ⁶ (5)+(6)+(7)
— 420	— 419	— 865	— 238	— 124	— 67	9. העלייה (—) או הירידה (+) ביתרות מטבע החוץ ⁷

הערה: בתנועות ההון, העלייה בהתחייבויות היא חיובית, ואילו עלייה בנכסים מופיעה בסימן (—).

(1) הגירעון בחשבון מוצרים ושירותים של הסקטור הציבורי הוגדר כך: יבוא ביטחוני ישיר + יבוא ממשלה לנמ"א + חשומי ריבית נטו לחוץ לארץ — עודף שירותי נמל (ללא דלק) — עודף בשירותי התקשורת. קיים יבוא ישיר נוסף של הסקטור הציבורי, שלא נכלל כאן.

(2) הלוואות לזמן ארוך ובינוני (לוח ז'-21) השקעות מחו"ל, פחות השקעות ישראלים בחו"ל (ללא בנקים) — לוח ז'-22 שורה 3.

(3) כולל הקצאה של זכויות משיכה מיוחדות מקרן המטבע הבינלאומית — 27 מיליון דולר בשנים 1979 ו-1980 (בכל אחת מהשנתיים).

(4) כולל נכסים שונים לזמן קצר.

(5) כולל בנק ישראל.

(6) שווה לשינוי ביתרות מטבע החוץ, בסימן ההפוך. כלומר: סכום הסעיפים 8 ו-9 צריך להיות אפס.

(7) מנוכה מהשפעת השינויים בערך המטבעות הזרים ביחס לדולר.

המקור: עיבודי בנק ישראל על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ז'-2
חשבון סחורות ושירותים¹, 1977 עד 1980

העלייה או הירידה (-), לעומת השנה הקודמת									
ב כ מ ח י ר ²			ב כ מ ו ת						
1980	1979	1978	1980	1979	1978	1980	1979	1978	1977
(אחוזים)						(מיליוני דולרים, מחירים שוטפים)			
12.1	15.5	11.9	— 18.8	17.7	10.1	4,476	4,918	3,616	2,934
45.6	62.1	— 0.5	3.4	11.9	5.6	2,116	1,406	775	738
9.3	9.3	63.3	11.3	— 25.5	— 29.5	1,120	920	1,130	981
15.5	12.0	8.5	5.5	10.8	11.9	4,286	3,517	2,833	2,334
17.8	12.3	— 3.6	— 7.0	8.5	5.5	471	430	353	347
17.8	17.9	13.4	— 5.4	9.0	4.7	12,469	11,191	8,707	7,334
10.0	10.5	5.5	27.2	— 31.2	40.0	1,725	1,233	1,623	1,099
16.8	17.1	12.1	— 2.2	2.7	9.3	14,194	12,424	10,330	8,433
1. יבוא:									
א. סחורות, למעט דלק ויהלומים									
ב. דלק									
ג. יהלומים									
ד. שירותים									
ה. שטחים מוחזקים (סחורות ושירותים)									
ו. סך כל היבוא, ללא יבוא ביטחוני ישיר (א+ב+ג+ד+ה)									
ז. יבוא ביטחוני ישיר									
סך הכול (1)									
2. יצוא									
א. סחורות, למעט דלק ויהלומים									
ב. דלק									
ג. יהלומים									
ד. שירותים									
ה. שטחים מוחזקים (סחורות ושירותים)									
סך הכול (2)									
3. הגירעון המסחרי (למעט שטחים מוחזקים)									
א. למעט דלק ויהלומים ('א2—'א1)									
ב. יבוא דלק נטו ('ב2—'ב1)									
ג. העודף השוטף בסחר היהלומים ('ג2—'ג1)									
סך הכול (3)									
4. העודף בחשבון השירותים ('ד2—'ד1)									
5. עודף היצוא לשטחים המוחזקים ('ה2—'ה1)									
6. עודף היבוא האזרחי (5—4—3)									
7. סך כל עודף היבוא ('ו2+6) ³									

- (1) על בסיס ירושם יבוא הסחורות ס"פ רצוא הסחורות פו"ב.
(2) ההפרש בין שיעור השינוי במחירי עודף היבוא לבין שיעור שינוי מחירי היבוא מבטא את השינוי בתנאי הסחר. שיעור שינוי גבוה יותר במחירי עודף היבוא ביחס למחירי היבוא מבטא הרעה בתנאי הסחר, ולהפך.
(3) ההבדל בסכום עודף היבוא בין לוח זה לבין לוח ז'-1 נובע מעיגולים בלוח זה. הסכום המדויק הינו זה המופיע בלוח ז'-1.
המקור: עיבודי בנק ישראל על-פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

בשנת 1979: אז נדרש המשק ליבוא הון לזמן קצר, למימון כל הגידול ביתרות מטבע החוץ ולמימון הגירעון בחשבון הבסיסי כאחד (ראה לוח ז' 1). צמצום היקפו של יבוא ההון לזמן קצר השנה נבע, במידה רבה, ממדיניות בנק ישראל, שבאפריל 1979 ייקר את האשראי החופשי במטבע חוץ והטיל עליו הגבלות כמותיות (ראה סעיף ו' להלן).

התפתחויות אלו הביאו להאטת שיעור הגידול הנומינלי בהתחייבויות המשק נטו לחוץ לארץ במטבע חוץ⁵ (כלומר: ההתחייבויות לחוץ לארץ, בניכוי נכסים במטבע חוץ), ולהתייצבות ההתחייבויות הנוטיות נטו של המשק לחוץ⁶ (ראה לוח ז' 25). לאחר שעלו מאוד בשנת 1979. לצמצומו של הגירעון בחשבון השוטף תרמו הגידול בהעברות החד-צדדיות של הסקטור הציבורי, ובעיקר הירידה הכמותית הגדולה בעודף היבוא האזורי, בשיעור של 54 אחוזים (לאחר גידול של כ-15 אחוזים בשנת 1979). הצמצום התרחש על אף ההשפעה המקוּצת על הגירעון של עליית המחירים בחוץ⁷ (כולל ההרעה בתנאי הסחר) ושל הגידול הרב ביבוא הביטחוני הישיר (ראה לוח ז' 4).

עודף היבוא האזורי פחת במדה שווה בכמותו, הן בשל הקטנת היבוא והן בשל הרחבת היצוא: היבוא קטן השנה בכמותו כ-5 אחוזים, לאחר גידול מתמיד מאז 1976 (בשנת 1975 פחתה כמותו כ-2.6 אחוזים); ואילו היצוא המשיך להתרחב, בשיעור של כ-8 אחוזים, בדומה לשנת 1979⁸. ולאחר גידול של 2 אחוזים בלבד בשנת 1978. הגורמים העיקריים, המסבירים את הירידה הכמותית הגדולה בעודף היבוא האזורי בשנת 1980, היו⁹:

א) במשק שרר שיעור ריבית ריאלית גבוה ללא תקדים על האשראי החופשי, ומילווה הפיתוח הממשלתיים למשקיעים הוצמדו¹⁰. הריבית הריאלית הגבוהה פעלה לצמצום עודף היבוא בשתי דרכים: האחת – במישור, דרך הקטנת הביקוש לנכסים עתירי יבוא (מוצרים בני קיימא ונכסי השקעה) וצמצום המלאים; השנייה, בעקיפין, דרך צמצום כלל הביקושים המקומיים ומיתון הפעילות הכלכלית, שמצדו פעל להקטנת היבוא ולהגדלת היצוא.
ב) מיתון ואף שפל בפעילות הכלכלית מעבר להשפעה הממתנת, שהיתה לריבית הריאלית הגבוהה.

ג) הרעה בתנאי הסחר (עקב העלייה התלולה במחירי הדלק), אשר הקטינה את ההכנסה הפנויה מעבר לנובע מהאטת הגידול בתוצר¹⁰. ב-1980 "גלגלה" הממשלה על ההכנסה הפרטית חלק ניכר מרכיב ה"מס החיצוני", הנובע מההרעה הנוספת (בשנת 1980) בתנאי הסחר (השקול ל-כ-2.5 אחוזים מכלל המקורות לשימושים מקומיים), ואילו בשנה הקודמת, לא השפיע המס על ההכנסה הפרטית, שכן הממשלה הגדילה את הסובסידיה לדלק.

⁵ האטה דומה התרחשה במצבת החובות נטו של המשק לחוץ. ההגדרות השונות של מצבת החובות לחוץ ושל התחייבויות לחוץ, מובאות בלוח ז' 25, הערה 1.

⁶ זאת אף לפני ניכוי הפסדי ההון נטו, שנגרמו בשנת 1980 בגין הירידה בשיעור המטבעות האירופיים ביחס לדולר. הפסדי ההון הסתכמו בכ-200 מיליון דולר. לאחר שבשנת 1979 נצברו רווחי הון של כ-60 מיליון דולר.

⁷ ביצוא, בהתאם להגדרת החשבונות הלאומיים (כלומר, ללא תקבולים מגורמי ייצור בחוץ לארץ וללא תקבולי ריבית של הסקטור הציבורי), חלה אף החשה בקצב הגידול הכמותי בשנת 1980, והוא גדל כ-6 אחוזים, לעומת כ-5 אחוזים בשנת 1979.

⁸ במחירים היחסיים של יבוא הסחורות (מחירי נכסי צריכה, נכסי השקעה וחומרי גלם, ללא דלק ויהלומים, יחסית למחירי הצריכה הפרטית, בניכוי רכיב הדלק) לא חל, כנראה, שינוי משמעותי בשנת 1980. לעומת זאת, בשנת 1979 הם ירדו.

⁹ לדוגמה: העלות הריאלית הצפויה (אפקטיבית ממוצעת) על אשראי חופשי מקומי (ח"ד) היתה במרבית שנת 1979 שלילית, ואילו בשנת 1980 עלתה העלות הריאלית ל-18 אחוזים (חיובית) בממוצע שנתי.

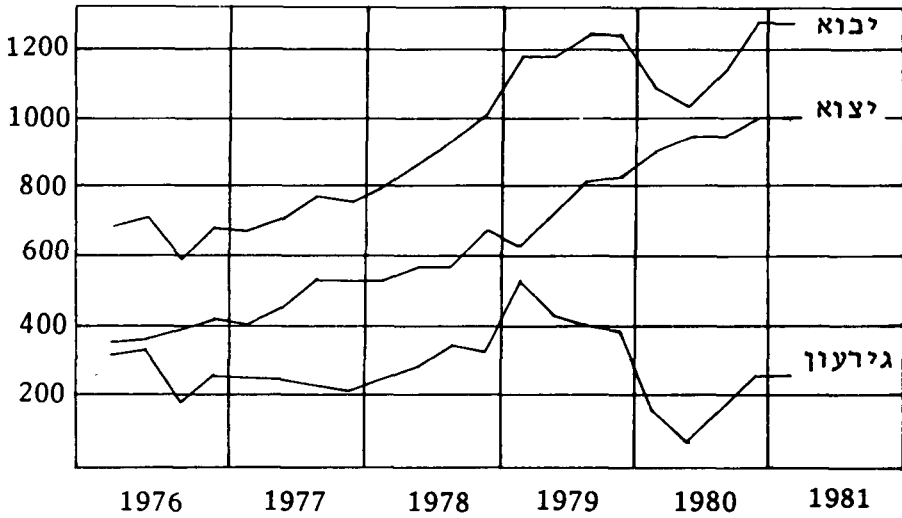
¹⁰ ניתן לראות זאת בעלייה המהירה יותר של מחירי היבוא, כולל שיעורי מסים נטו על דלק, בהשוואה למחירי התוצר, שמשמעותה ספיגת הכנסה לאומית דרך מאזן התשלומים.

דיאגרמה ז'1

התפתחות היצוא, היבוא והגירעון המסחרי ללא יהלומים ודלק¹, 1976 עד 1978
(נתונים רבעוניים, מנוכי עונתיות)

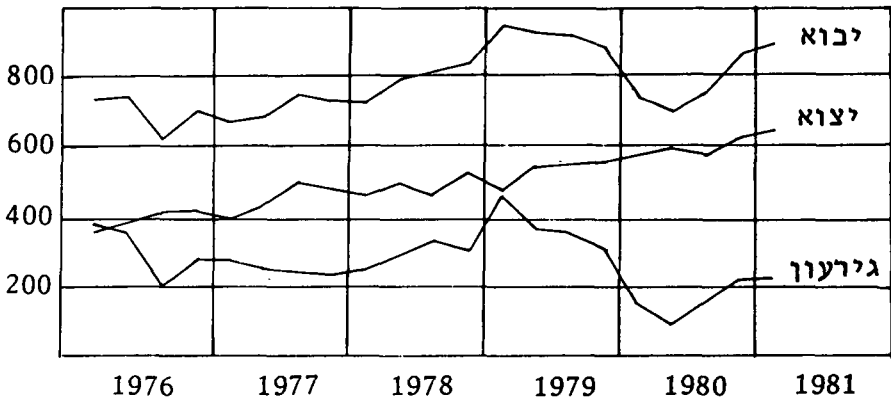
מיליוני
דולרים

א. במחירים שוטפים

מיליוני
דולרים

ב. במחירי 1975

(1) ולמעט אתיות ומטוסים. היצוא כולל חזקיקי דלק.

מיתון הפעילות הכלכלית והירידה בביקושים המקומיים התבטאו לא רק בצמצום היבוא, אלא גם במאמץ מצד היצרנים להגביר את יצואם ולמצוא לתוצרתם שווקים תחליפיים בחו"ל.¹¹ מאמץ זה נשא פרי: הגידול המהיר ביצוא נמשך, וקצב גידולו של היצוא התעשייתי אף הוחש מאוד, למרות המיתון בסחר העולמי ואי גידול ברווחיות היחסית של היצוא.

כאמור, משקפת הירידה הכמותית הגדולה בעודף היבוא האזרחי השנה, בין השאר, גם ירידה במלאים (ראה לוח ז'10) וירידה משמעותית בביקושים המקומיים (צריכה פרטית, צריכה ציבורית אזרחית והשקעות). לפיכך קשה לראות בכל השיפור בחשבון השוטף מפנה או ביטוי לשינוי מבני במאזן התשלומים; לכשיסתיים תהליך "אכילת" המלאים, והביקושים המקומיים יתאוששו, סביר להניח, כי עודף היבוא ישוב ויגדל.

אין הדבר דומה להשפעתה של הירידה האמורה בצריכה על מאזן התשלומים לטווח ארוך. צמצום הצריכה הפרטית, והציבורית אזרחית (כולל תשומת העבודה) והיווצרות אבטלה גלויה¹² עשויים להוות בסיס פוטנציאלי לשינוי מבני של המשק (אם בשנת 1981 לא ישתנו המגמות), שמשמעותו הגדלת התוצר הסחיר והקטנת עודף היבוא. ניצול התנאים שנוצרו לשיפור במאזן התשלומים בטווח הארוך דורש להמשיך בריסון הגידול בצריכה (פרטית וציבורית) לעומת הגידול בתוצר, ולהשתית את ההתאוששות הכלכלית של המשק על האצת הגידול ביצוא ובתחליפי יבוא, תוך נקיטת מדיניות ברורה להגדלת הרווחיות היחסית של התוצר הסחיר.¹³

התפתחות המחיר היחסי¹ ורכיביו (העלייה או הירידה (—) במשך השנה,² אחוזים)

1980	1979	
		1. מחירים בחו"ל ³ , ברולרים — למעט יהלומים ודלק
6	18	א. יבוא
9	13.5	ב. יצוא
111	71	2. שער החליפין היציג של השקל ביחס לדולר
132	100	3. מחירי תפוקה תעשייתית לשוק המקומי ⁴
		4. שיעור הפיחות הנומינלי, מנוכה בשיעור עליית מחירי התפוקה התעשייתית (2/3)
— 9	— 14.5	5. מחירים יחסיים (בשער חליפין יציג) (1×2/3)
— 3.5	1	א. יבוא
— 1	— 3	ב. יצוא

(1) ללא סובסידיות ליצוא.

(2) רביע אחרון לעומת המקביל לו אשתקד.

(3) על-פי נוסחת לספיר.

(4) על-פי לוח ז'10א' עמדה 4. מחירי הצריכה הפרטית עלו בשיעורים דומים: 103 אחוזים במשך 1979 ו-136 אחוזים במשך 1980.

¹¹ פיתוח שווקים חדשים ליצוא כרוך במאמץ רב, ולעתים גם בהשקעה ראשונית גבוהה; סביר להניח, שלאחר הצלחתו הראשונה, ישתדל היצרן להתמיד בקשר עם השווקים החדשים ולמצות את הפוטנציאל הרווחי, הטמון בהם, אם אין ליצוא זה אופי מניפולציוני (למשל — חיסול מלאים במחירי הפסד).

¹² לראשונה מאז 1973 ירד אחוז המועסקים בסקטורים ה"לא-סחירים" (חשמל ומים, בנייה, שירותים פרטיים ושירותים ציבוריים) בכלל כוח העבודה האזרחי.

¹³ באשר לשיטת הסכסוד של היצוא — ראה להלן.

שיעור הפיחות הנומינלי של השקל ביחס לדולר הואץ בהרבה במשך שנת 1980 לעומת קודמתה, ואף לעומת החשת קצב עליית המחירים המקומיים. עם זאת, שיעור עליית מחירי היצוא והיבוא בחו"ל (במונחי דולרים) הואט מאוד השנה בהשוואה לשנת 1979, בעיקר עקב ההתחזקות הרבה של הדולר ביחס למטבעות האחרים במשך 1980 (ראה לוח ז'19). סיכום שתי התפתחויות סותרות אלה מראה על המשך הירידה במחירים היחסיים של היבוא והיצוא בשער החליפין היציג במשך שנת 1980.

בחנית מגמת ההתפתחות במחירים היחסיים של היבוא והיצוא במשך שלוש השנים האחרונות (1978 עד 1980) מראה, כי גם כאשר הוחש מאוד שיעור הפיחות הנומינלי, מעבר להתיקרות המחירים המקומיים, לא עלה המחיר היחסי של היצוא בשער החליפין היציג (אלא לתקופה קצרה), והפיחות הנומינלי רק מנע את הירידה ב¹⁴. התפתחות זו מדגישה את הקושי שבהשגת פיחות ריאלי באמצעות פיחותים נומינליים בלבד, בשנים 1978 עד 1980. נראה, כי הסיבה המרכזית לכך היא חיזוק רב בקשרי הגומלין בין מחירי היבוא לבין המחירים המקומיים ולבין השכר לשכיר¹⁵ (הגאות בביקושים המקומיים בשנים 1978 – 1979 הקשתה גם היא על היכולת ליצור פיחות ריאלי). בשנים אלה התאפשר הגידול ברווחיות היחסית של היצוא דרך סבסוד היצוא באמצעות האשראי המוכון, שניתן בשערי ריבית נומינליים נמוכים בהרבה משערי הריבית של האשראי החופשי. הגידול הרב בשיעור הסובסידיה בשנת 1979 איפשר עלייה ברווחיות היחסית של היצוא (למרות הירידה במחיר היחסי בשער החליפין היציג). לעומת זאת, נשאר שיעור הסובסידיה לדולר יצוא קבוע בשנת 1980 במוצע, ולפיכך לא עלתה הרווחיות היחסית של היצוא התעשייתי. יצוין, כי הגידול האמור בסובסידיה באמצעות האשראי החופשי היה בלתי מתוכנן, ונבע מאי התאמת שערי הריבית על האשראי המוכון להאצה באינפלציה, וכן עקב עליית שערי הריבית בעולם.

שיטת הסבסוד של היצוא, הנהוגה כיום, באמצעות האשראי המוכון, לוקה במגרעות מספר: היקף התמיכה ביצוא, הגלום בשיטה זו, אינו קשור לרכיב הערך המוסף שביצוא; היקפה של הסובסידיה, שניתנת ליצוא, אינו ידוע מראש, שכן הוא תלוי בקצב האינפלציה; הסובסידיה מפלה בין יצוא לבין החלפת יבוא, למרות שהחלפת היבוא תורמת להקטנת עודף היבוא, כיצוא עצמו. עם זאת, פועלים עדיין במשק הישראלי מכסים, המפלים לטובה את מרבית המגזרים, שבהם יש החלפת יבוא.

את השפעתם הנקייה של עיוותים אלה אין אנו יודעים, אך ברור, כי השיטה הקיימת מקשה על ניהול מדיניות מוניטרית אפקטיבית, בשל ההזרמה הגדולה הכרוכה בה. במצבים מסוימים, ייתכן כי מתן סבסוד זמני ליצוא הינו כורח המציאות (כאמצעי משלים לפיחותים נומינליים), אך מטרתו הסופית, בכל מקרה, היא הקטנת עודף היבוא המבני, ולא דווקא הגדלת היצוא כשלעצמה. להשגת יעד זה, עדיפה שיטת סבסוד, המגרילה את הרווחיות היחסית של התוצר הסחיר (כמו, למשל, הקטנת המסים על עבודה בענפים הסחירים), על רקע של ביקוש מקומי ממותן. יש להוסיף ולהבהיר, כי בשל העיוותים, המצויים בכל שיטת סבסוד, חייב היקף הסבסוד להיות מוגבל כמותית¹⁶.

¹⁴ למשל, כרביע השני של 1979 ואילך. לאחר שבנק ישראל בלם את זרימת ההון לזמן קצר במטבע חוץ אל המשק.

¹⁵ יש לזכור, כי על אף הירידה הריאלית בשכר הממוצע לשכיר במשך בשנת 1980, הרי בסקטור העסקי לא ירד שכר זה, ועלות העבודה ליחידת תפוקה אף עלתה, — וכל הירידה בשכר הריאלי הממוצע התרחשה בשירותים הציבוריים.

¹⁶ עם זאת, היקפו הנרחב של היצוא (כ־30 אחוזים מכלל התוצר הלאומי הגולמי) מחייב תקציב ניכר לכל סבסוד שהוא.

לוח ז'-3
התפתחות המאזן המסחרי (ללא אוניות ומטוסים, דלק ויהלומים), לפי רביעים, 1979 ו- 1980

1981	1980				1979			
רביע I	רביע IV	רביע III	רביע II	רביע I	רביע IV	רביע III	רביע II	רביע I
(מיליוני דולרים, מחירים שוטפים, נתונים מנוכי עונתיות)								
1. יבוא סחורות, ללא אוניות ומטוסים, דלק ויהלומים								
1,294.9	1,301.3	1,157.7	1,056.9	1,111.0	1,256.5	1,260.7	1,201.9	1,196.2
2. יצוא סחורות, ללא אוניות ומטוסים ויהלומים								
1,018.8	1,020.8	967.4	967.9	929.1	848.7	834.7	749.5	646.6
3. הגירעון המסחרי (1-2)								
276.1	280.5	190.3	89.0	181.9	407.8	426.0	452.4	549.6
העלייה או הידירה (-) בכמות, רביע לעומת קודמו ¹								
² 2.6	14.7	7.1	- 5.3	- 15.7	- 3.4	- 0.7	- 2.5	13.1
² 2.9	8.4	- 2.8	3.0	3.9	0.6	1.9	15.6	- 10.1
² 1.5	36.2	64.7	- 35.6	- 49.9	- 9.6	- 4.4	- 20.6	53.0
1. יבוא סחורות (כמוגדר לעיל)								
2. יצוא סחורות (כמוגדר לעיל)								
3. הגירעון המסחרי (1-2)								

(1) במחירים קבועים של 1975.

(2) בהנחה, שמחירי היבוא היצוא ירדו ברביע הראשון של 1981 כי-3 אחוזים לעומת הרביע האחרון של 1980.
המקור: עיבודי בנק ישראל על-פי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ז' 4
הגירעון בחשבון השוטף במאזן התשלומים, והשפעת השינויים בתנאי הסחר עליו,
1979 עד 1980

העלייה או הירידה (—)
 לעומת השנה הקודמת

1980	1979	1980	1979	1978	
(אחוזים)		(מיליוני דולרים)			
					1. סך כל עודף היבוא האזרחי,
— 20.5	51.6	2,107	2,650	1,749	במחירים שוטפים (1+2+3)
* — 53.9	14.8	926	2,008	1,749	1. כמות (במחירי 1978)
(— 5.4)	(9.0)	(8,979)	(9,492)	(8,710)	א. יבוא
(7.6)	(7.5)	(8,053)	(7,484)	(6,960)	ב. יצוא
53.0	17.2	917	360	—	2. הרעה בתנאי הסחר ¹
		(900)	(350)	—	מזה: דלק
12.7	14.1	264	282	—	3. מחיר, ללא שינויים בתנאי הסחר ¹
					II. היבוא הביטחוני הישיר,
39.9	— 24.0	1,725	1,233	1,623	במחירים שוטפים (1+2+3)
26.1	— 31.2	1,407	1,116	1,623	1. כמות (במחירי 1978)
— 1.6	— 3.2	— 86	— 41	—	2. הרעה בתנאי הסחר ¹
12.7	14.1	404	158	—	3. במחיר, ללא שינויים בתנאי הסחר ¹
					III. העברות חד-צדדיות,
14.1	8.3	2,947	2,583	2,384	במחירים שוטפים (1+2)
1.2	— 5.1	2,291	2,263	2,384	1. כמות (במחירי 1978)
12.7	14.1	656	320	—	2. מחיר (במונחי יצוא)
— 31.9	31.6	885	1,300	988	IV. הגירעון בחשבון השוטף (I+II—III)
— 95.1	— 12.9	42	861	988	1. כמות (במחירי 1978)
12.3 פ"י	32.4	831	319	—	2. הרעה בתנאי הסחר ¹
12.7	14.1	12	120	—	3. מחיר, ללא שינויים בתנאי הסחר ¹
					V. השינוי הריאלי בגירעון השוטף
— 39.6	15.3				(I,IV+2,IV)
— 57.9	167.2				מזה: סקטור פרטי

(1) על בסיס שנת 1978.
 (*) השוני בין אחוז השינוי הכמותי המופיע כאן, לבין זה המופיע בלוח ז' 2, נובע מכך, שכלוח זה הוא חושב במחירי 1978, בעוד שכלוח ז' 2 הוא חושב במחירי השנה הקודמת.
 המקור: עיבודי בנק ישראל על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

לוח ז' 5
תנאי הסחר של הסחורות, 1973 עד 1980

1980	1979	1978	1977	1976	1975	1974	1973	
(מדדים, 1972=100)								
87	94	101	93	87	83	83	96	1. סך הכול
81	87	92	88	89	87	84	92	2. סך הכול, ללא יהלומים
104	104	102	100	101	98	96	93	3. סך הכול, ללא יהלומים ודלק
19	25	34	30	30	32	28	84	4. מחירי היצוא ביחס למחירי הדלק

(1) מדר מחירי היצוא מחולק במדר מחירי היבוא, כלומר: ירידה במדר — משמעותה הרעה כתנאי הסחר.
(2) יצוא, למעט דלק ויהלומים.
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

לוח ז' 6
גורמים משפיעים על היצוא, למעט יהלומים, 1975 עד 1980

גורמים משפיעים על היצוא		יצוא סחורות ושירותים ¹	
המחיר היחסי ³	הסחר ² העולמי	סך הכול, ללא יהלומים	סך הכול
(העלייה או הירידה (—), אחוזים)			
1.3	5.5	9.5	9.1
ממוצע שנתי: 1971 — 1980			
3.1	— 4.7	2.4	2.0
1975			
1.8	12.3	15.5	16.2
1976			
5.0	5.5	12.8	11.5
1977			
2.7	5.5	6.7	3.5
1978			
3.2	5.7	6.9	4.8
1979			
— 0.9	0.0	5.7	6.0
1980			

(1) יצוא סחורות ושירותים כהתאם להגדרות החשבונות הלאומיים, כלומר לא כולל תקבולים מחו"ל לגורמי ייצור ישראלים ותקבולי ריבית של הסקטור הציבורי מחו"ל.
(2) המקור: IFS לשנים המתאימות.
(3) מחיר היצוא (ללא יהלומים) בשער חליפין אפקטיבי (כולל סובסידיה כאמצעות אשראי מוכוון החל ב־1978) ביחס למחיר השימושים המקומיים העסקיים (במחיר גורמי ייצור). השימושים המקומיים העסקיים מוגדרים כך: צריכה פרטית + צריכה ציבורית + השקעות בנכסים קבועים — יבוא ביטחוני ישיר — אניות ומטוסים — תוצר, שירותים ציבוריים ומלכ"ר — תוצר שירותי דיור — מסים נטו על הייצור המקומי.
המקור: עיבודי בנק ישראל על-פי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

בהתפתחות הגירעון המסחרי על פני השנה (למעט יהלומים ודלק, מנוכה עונתיות — ראה לוח ז' 3) בולטת ירידה חריפה בגירעון ברביעים הראשון והשני של שנת 1980, ועלייה מהירה בשני הרביעים האחרונים; אך רמת הגירעון המסחרי במחצית השנייה של השנה היתה נמוכה עדיין, באופן משמעותי, מהרמה הממוצעת בשנת 1979. ברביע הראשון של 1981 נמשך הגידול הכמותי בגירעון המסחרי. סיבת התרחבות הגירעון במחצית השנייה של שנת 1980 היא גידול רב בכמות היבוא (למעט יהלומים ודלק) והאטת שיעור הגידול ביצוא (למעט יהלומים). התרחבות היבוא היתה תולדה של התאוששות מסוימת בביקושים המקומיים וצמצום "אכילת" המלאים. הגידול האטי ביצוא נובע מהשפל בסחר העולמי, שהתפתח במרוצת 1980 עקב העלייה התלולה במחירי הדלק בסוף השנה הקודמת.

2. היבוא¹⁷

א. סקירה כללית

היבוא (ללא יבוא ביטחוני ישיר) ירד בכמותו בכ-5 אחוזים בשנת 1980, לאחר שעלה בכ-9 אחוזים בשנת 1979 ובכ-4.5 אחוזים, בממוצע שנתי, בשנים 1976 עד 1978 (ראה לוח ז' 2). תמונת הירידה מסתירה ברובה התפתחויות סותרות בין רכיבי היבוא השונים: במספר רכיבי יבוא גדולים (המהווים כ-45 אחוזים מכלל היבוא) — כמו דלק, יהלומים, שירותי הון ושירותים אחרים — חלה עלייה כמותית, אך יבוא יתר הרכיבים — נכסי צריכה, נכסי השקעה, חומרי גלם אחרים ושירותים (למעט שירותי הון ושירותים אחרים) — ירד בכמותו ירידה חדה יותר. ניתן לומר, שהגידול הרב בהוצאה ליבוא, שהיה צפוי בשל עליית מחירי הדלק, נמנע ברובו עם הירידה החריפה בכמות הסחורות המיובאת. אילו היה יבוא הסחורות דומה בכמותו ב-1980 ליבוא בשנה הקודמת, היה הדבר מחייב להגדיל את ההוצאה ליבוא ב-0.8 מיליארד דולרים נוספים.

התפתחות היבוא בשנת 1980 היא בחלקה גם תגובה מחזורית להתרחשויות בשנים קודמות: בשנים 1978 ו-1979 גדל היבוא במהירות, עם חידוש הצמיחה במשק, והוא הגיע לשיאו במחצית הראשונה של 1979. במחצית השנייה של 1979 התייצב היבוא, ובחודשים האחרונים החלה רמתו לרדת. ירידה זו החריפה בתחילת 1980, לאחר נקיטת מדיניות כלכלית מרסנת, והיבוא הגיע לשפל. במחצית השנייה של 1980 התהפכה המגמה, והחל שוב גידול בכמות היבוא, בכל רכיבי הסחורות, כולל יבוא תשומות, המשקף את מיצוי תהליך הדלדול במלאים. הדבר ניכר בניתוח של התפתחות השינוי ביבוא לפי שימושים, בעזרת לוח תשומות-תפוקה (ראה לוח ז' 7): הירידה במלאים (בעיקר חומרי גלם ללא דלק ויהלומים, בעוד שמלאי הדלק עלה), איפשרה כמחצית מהירידה הכמותית ביבוא (במחירי 1975).

להלן אחוזי השינוי ביבוא, המנוכה מהשפעת התנודות במלאי (כולל טעויות והשמטות):

	1980	1979	1978
(שינוי בכמות ¹ , אחוזים)			
יבוא לשימושים מקומיים	- 11	11	8
יבוא ליצוא	8	- 1	- 1
סך כל היבוא, ללא תנודות במלאי	- 4	7	5

(1) במחירי 1975.

¹⁷ לפי הגדרות מאזן התשלומים, וכן על בסיס רישום יבוא הסחורות ס"פ ויצוא הסחורות פ"ב. יבוא היהלומים יידון יחד עם יצוא היהלומים.

לוח ז"7
התחלקות היבוא¹ לפי שימושים, 1975 עד 1980

העלייה או הירידה (—) שנה לעומת קודמתה												
1980	1979	1978	1977	1976		1980	1979	1978	1977	1976	1975	
(אחוזים, מחירי 1975)						(מיליוני דולרים, מחירים שוטפים)						
												השימושים
— 10	8	10	7	6	3,372	2,986	2,285	1,980	1,749	1,695	1. צריכה פרטית	
— 9	8	3	6	9	1,170	1,047	800	772	702	738	מזון, משקאות וטבק	
— 10	— 4	9	1	5	563	503	419	369	341	317	צריכה שוטפת אחרת	
— 21	21	17	— 4	2	338	368	256	195	189	181	מתצרים בני קיימא	
— 2	3	2	19	0	111	90	67	63	49	48	קניות מלכ"ר	
— 8	10	20	14	6	1,190	978	743	581	468	411	שירותים אחרים	
2	— 4	1	— 7	— 4	941	757	636	574	566	578	2. צריכה ציבורית	
1	— 14	15	— 9	— 11	251	212	212	171	174	146	אזרחית	
3	1	— 5	— 6	— 9	690	545	424	403	392	432	ביטחונית מקומית	
— 18	25	5	— 9	— 9	1,699	1,840	1,271	1,053	1,056	1,157	3. השקעות מקומיות	
2	32	— 1	— 24	— 16	373	299	181	170	207	247	בנייה למגורים	
— 16	1	3	— 7	— 14	252	247	194	170	171	202	בנייה לענפי משק	
— 14	24	13	— 10	— 6	1,062	1,139	821	618	625	665	ציוד לענפי משק	
— 93	86	— 33	60	23	12	155	75	95	53	43	אנויות ומטוסים	

...	...	...	...	...	— 314	255	216	163	— 75	— 34	4. השקעה במלאי ²
8	— 1	— 1	13	10	4,293	3,370	2,847	2,379	1,911	1,713	5. יצוא
11	— 13	— 16	5	21	1,106	917	957	704	582	474	יהלומים
18	7	8	17	28	1,680	1,166	861	732	579	457	תעשייתי אחר
— 9	0	2	15	16	152	127	95	91	74	64	חקלאי
— 5	1	9	20	— 14	1,054	942	753	656	508	554	שירותים
9	— 4	— 11	10	5	301	218	181	196	168	164	שטחים
— 11	8	4	9	2	9,991	9,208	7,256	6,149	5,207	5,109	6. סך היבוא האזורי המחולק
— 4	7	5	4	3	10,305	8,953	7,040	5,989	5,282	5,143	מזה: סך היבוא ללא יבוא למלאי
					1,698	1,193	1,567	1,027	1,498	1,862	7. יבוא ביטחוני ישיר ³
											8. יבוא שלא ניתן לייעדו
					2,505	2,023	1,507	1,257	1,238	1,067	לשימוש ספציפי
					1,875	1,378	990	787	743	718	שירותי הון
					630	645	517	470	495	349	אחר ⁴
					14,194	12,424	10,330	8,433	7,943	8,038	9. סך היבוא. לפי מאזן התשלומים

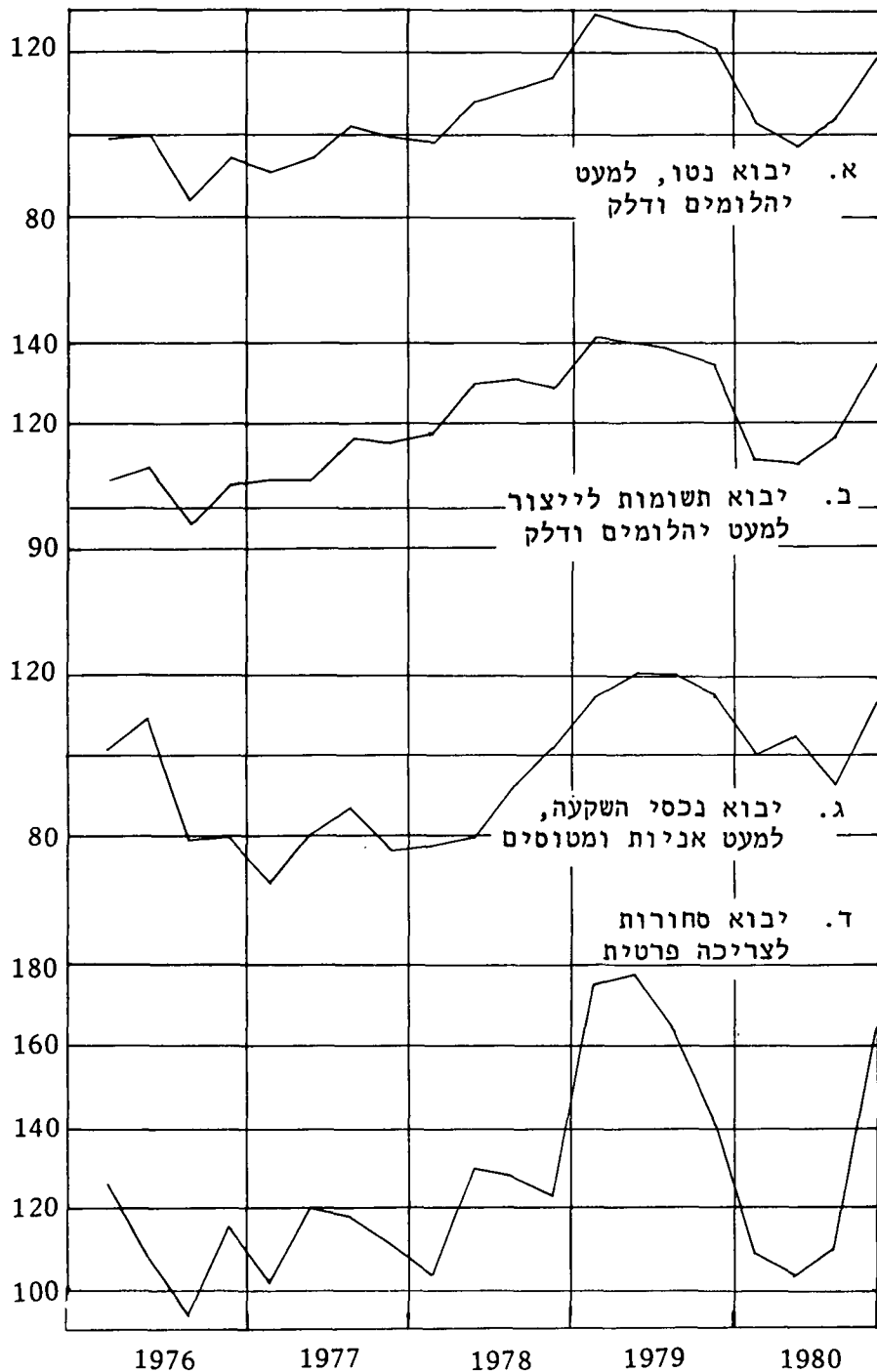
- (1) היבוא האזורי לרבות היבוא מהשטחים. היבוא העקיף מחולק בעזרת לוח חשומה-תפוקה 1975/76.
- (2) אומדן ההשקעה במלאי מתקבל על ידי השוואת יבוא התשלומים בפועל עם היבוא הנגזר מרמת השימושים הספייים. היבוא הנגזר מחושב בעזרת לוח חשומה-תפוקה (1975/76). ואומדן השינוי במלאי הוא ההפרש שבין היבוא הנגזר ליבוא בפועל של חשומות לייצור (כולל יהלומים דלק). ניתוח מסוג זה מניח קביעות מקדמי היבוא לאורך זמן. ולפיכך יש להתייחס בוהירות לסדרת שינויי המלאי. כמו כן ייתכן שהסדרה, המהווה אינדיקציה לשינויים במלאי, כוללת טעויות והשטות. מאחר שכאמור, היא מחושבת כהפרש בין שתי סדרות ממקורות שונים.
- (3) היבוא הביטחוני הישיר שונה כאן מלוחות אחרים בגלל התאמות שונות של היבוא להגדרות לוח חשומה-תפוקה.
- (4) כולל בעיקר תשלומים לגרמי ייצור.

1980	1979	1978	1977	
(מיליוני דולרים)				
548.6	626.2	391.2	323.5	1. סחורות לצריכה פרטית
257.1	274.2	152.9	150.1	מזון
103.0	119.0	94.2	72.4	צריכה שוטפת אחרת
188.5	233.0	144.1	101.0	נכסי תצרוכת בני קיימא
968.9	1,194.6	781.1	626.0	2. נכסי השקעה
774.1	854.6	604.2	467.1	מכונות, ציוד, מכשירים ואביזרים
182.6	185.0	102.4	64.2	כלי תחבורה יבשתיים
12.2	155.0	74.5	94.7	אניות ומטוסים
3,187.7	3,258.1	2,555.7	2,085.4	3. תשומות לייצור, למעט דלק ויהלומים
139.8	183.3	136.8	129.1	חומרי גלם לחקלאות
505.0	439.9	375.3	376.9	חומרי גלם לתעשיית המזון
160.4	153.1	118.4	89.2	בדים וחוטים
338.1	400.2	300.5	225.5	ברזל, פלדה ומוצריהם
622.0	642.5	484.4	385.1	חלקי חילוף, מכשירים ואביזרים
485.2	545.5	411.4	879.6	מוצרי תעשיות כימיות ופלסטיקה
243.0	260.6	204.5		נייר, עץ ומוצריהם
694.2	633.0	524.4		שונות
2,116.4	1,406.0	774.9	737.6	4. דלק
1,119.7	920.4	1,130.0	981.1	5. יהלומים גולמיים ומלוטשים (נטו)
- 66.3	- 8.8	- 1.9	- 6.3	6. סחורות שלא פורטו, פחות החזרות
7,875.1	7,396.5	5,631.0	4,759.9	7. סך יבוא הסחורות נטו, לפי סחר חוץ
- 163.2	- 152.2	- 109.8	- 107.0	8. התאמות מאזן התשלומים
228.1	163.5	165.2	154.3	9. יבוא סחורות מהשטחים
7,940.0	7,407.8	5,686.4	4,807.2	10. סך יבוא הסחורות נטו, לפי מאזן התשלומים (סי"פ)
(4,475.9)	(4,917.9)	(3,616.3)	(2,934.2)	מזה: למעט דלק, יהלומים ויבוא מהשטחים

(1) על כסיס רישום היבוא סי"פ.
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

העלייה או הירידה (—) לעומת השנה הקודמת					
ב כ מ ו ת			ב מ ח י ר		
1980	1979	1978	1980	1979	1978
(אחוזים)					
— 26.3	35.7	6.4	18.8	18.0	13.7
— 32.4	43.2	— 5.2	38.7	25.2	7.4
— 21.9	13.9	11.6	10.8	10.9	16.6
— 22.6	44.2	19.2	4.5	12.1	19.0
— 22.5	37.8	— 5.1	4.7	11.0	18.7
— 13.2	27.1	9.3	4.4	11.3	18.0
— 6.7	65.4	32.3	5.6	9.2	20.6
...	...	...	...	...	...
— 13.7	9.1	13.4	13.4	16.8	8.1
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
3.4	11.9	5.6	45.6	62.1	— 0.5
11.3	— 25.5	— 29.5	9.3	9.3	63.3
...	...	...	...	...	...
— 10.7	8.2	0.9	19.2	21.4	17.3
...	...	...	...	...	...
15.6	— 14.8	22.4	20.7	16.2	— 12.5
— 10.1	7.4	1.5	19.2	21.3	16.5
— 18.8	17.7	10.1	12.1	15.5	11.9

דיאגרמה ז"ז
 התפתחות יצוא הסחורות לפי רבעונים, 1976 עד 1980
 (מדדי כמות, מנוכי עונתיות, 1975=100)

ב. יבוא סחורות לצריכה

יבוא סחורות לצריכה הסתכם ב־1980 549 מיליוני דולרים, סכום הנמוך בכ־12 אחוזים מההוצאה בשנה הקודמת, המבטא ירידה כמותית של כ־26 אחוזים. הירידה ניכרת ברוב סעיפי הצריכה הפרטית, אך כולטת בעיקר ביבוא נכסי צריכה בני קיימא וכיבוא סחורות לצריכה שוטפת.

לוח ז'־9

יבוא השירותים¹, 1977 עד 1980

העלייה או הירידה (—) לעומת השנה הקודמת							
1980	1979	1978	1980	1979	1978	1977	
(אחוזים)			(מיליוני דולרים)				
12	15	17	997	888	769	659	תחבורה
25	45	32	(136)	(109)	(75)	(57)	א. דמי נסיעה
— 16	3	65	(133)	(159)	(155)	(94)	ב. דמי חכירה
27	13	18	(474)	(373)	(330)	(280)	ג. שירותי נמל
3	18	— 8	(254)	(247)	(209)	(228)	ד. שונות
19	25	43	513	430	344	240	תיירות
15	35	4	415	390	288	278	ביטוח
36	39	26	1,875	1,378	990	787	שירותי הון
13	— 13	32	148	131	150	114	ממשלה לנמ"א
13	3	14	338	300	292	256	שירותים אחרים
6	0	40	(122)	(115)	(115)	(82)	א. דמי סוכן
17	5	2	(216)	(185)	(177)	(174)	ב. שונות
סך כל השירותים							
22	24	21	4,286	3,517	2,833	2,334	למעט יבוא מהשטחים
— 9	41	— 3	243	266	188	193	יבוא שירותים מהשטחים
— 9	42	0	(234)	(256)	(180)	(180)	מזה: שכר עבודה
20	25	20	4,529	3,783	3,021	2,527	סך יבוא השירותים
מזה:							
בהגדרת החשבונות הלאומיים:							
13	17	18	(2,368)	(2,091)	(1,789)	(1,512)	א. שירותים
28	50	23	(1,610)	(1,259)	(837)	(682)	ב. תשלומים לגורמי ייצור בחו"ל
27	10	19	(551)	(433)	(395)	(333)	ג. תשלומי ריבית של הסקטור הציבורי

(1) על בסיס רישום יבוא הסחורות סי"פ. יבוא שירותי הכולה וביטוח של סחורות היבוא, כלולים ביבוא סחורות. המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

יבוא נכסי צריכה בני קיימא גדל מאוד בשנים 1978 עד 1979, בגלל אופיו המחזורי וגמישותו הרבה לשינויים בפעילות הכלכלית במשק. ב-1980 חלה ירידה חדה ביבוא זה, בחלקה כתגובה לרמה הגבוהה ב-1979, ובחלקה בהשפעת התפתחויות כלכליות שאיפיינו את 1980, דהיינו מיתון הפעילות הכלכלית במשק, ירידה בשכר הראלי ועליית שיעורי הריבית. ירידה חדה במיוחד היתה ביבוא מכוניות נוסעים, מ-103 מיליוני דולרים ב-1979 ל-53 מיליוני דולרים ב-1980. ב-1980 נמשך גל היבוא של מכשירי טלוויזיה הקולטים שידורי צבע, למרות שעוצמתו פחתה, כך שרכיב זה מיתן את הירידה ביבוא נכסי צריכה בני קיימא. יבוא המזון קטן עקב צמצום ביבוא הבשר הקפוא מצד הממשלה: ב-1980 יובא בשר קפוא ב-76 מיליוני דולרים, לעומת 137 מיליוני דולרים ב-1979 ו-51 מיליוני דולרים ב-1978; התנודות החריפות ביבוא הבשר בשלוש השנים האחרונות נובעות משינויי מלאי. ביבוא המזון ללא בשר, נרשמו תנודות קטנות כהרבה.

ג. יבוא נכסי השקעה

יבוא נכסי השקעה ירד מאוד בכמותו, ב-23 אחוזים, לאחר עלייה מהירה במיוחד בשנת 1979 (38 אחוזים). בלטה במיוחד ירידת ההשקעות באוניות ובמטוסים מיובאים, ולהוציא סעיפים אלה, היתה השנה ירידה כמותית מתונה יחסית בנכסי השקעה, 12 אחוזים, לאחר גידול מהיר בשנתיים הקודמות.

העלייה התלולה ביבוא נכסי השקעה ב-1979 היתה גבוהה יותר מהגידול בהשקעה במשק, בגלל תנאים נוחים למשקיעים ובגלל ציפיות להמשך מגמת הצמיחה. ב-1980 ירדו מאוד ההשקעות בנכסים קבועים, ועמץ גם יבוא נכסי השקעה. ירידה זו נובעת מהצמדת הלוואות הפיתוח, שהחלה ב-1979, ומייקור האשראי החופשי, וכן מהתבדות הציפיות להמשך הצמיחה במשק. עיקר הירידה בהשקעות התרכזת בהשקעה בענפי המשק.

יבוא מכוניות וציוד פחת בכל רכיבו; יבוא כלי תחבורה יבשתיים ירד מעט, בשל מגמות מנוגדות בתוכו: "אגד" ייבאה ארצה 1,150 אוטובוסים, דבר שהגדיל סעיף זה מכ-20 מיליוני דולרים ב-1979 ל-103 מיליוני דולרים ב-1980, ואילו שאר סעיפי יבוא כלי רכב יבשתיים ירדו במדה ניכרת: יבוא מכוניות נוסעים לצרכים עסקיים ירד, מ-73 מיליוני דולרים ב-1979 ל-37 מיליוני דולרים ב-1980, ויבוא משאיות וטנדרים ירד מ-75 ל-32 מיליוני דולרים, בהתאמה.

ד. יבוא תשומות לייצור, למעט דלק ויהלומים

יבוא תשומות לייצור, למעט דלק ויהלומים, ירד בכמותו בכ-14 אחוזים. ניתוח בעזרת לוח תשומה-תפוקה (ראה לוח ז'10) מראה על ירידה של 4 אחוזים ביבוא התשומות הנגזר משימושים מקומיים. הגידול ביצוא פעל להגדלת היבוא הנגזר של תשומות, כך שיבוא התשומות, הנגזר מסך השימושים, גדל בכמותו בכ-2.5 אחוזים. ההפרש הרב בין יבוא התשומות הנגזר לבין יבוא התשומות בפועל הינו חריג לעומת השנים הקודמות, ומצביע על "אכילת" מלאים בהיקף חסר תקדים — כחצי מיליארד דולר: רמת המלאים הותאמה לרמת הפעילות הנמוכה במשק ולשיעורי הריבית הגבוהים. צריכת המלאים אירעה ברובה במחצית הראשונה של השנה, וההתאוששות במחצית השנייה משקפת בעיקר את סיומו של תהליך זה.

בחינת הייעודים הראשוניים של יבוא התשומות מצביעה על ירידה חדה במיוחד ביבוא התשומות לחקלאות וביבוא ברזל ופלדה. אשר לאחרונים, חברו כאן גורמים חיצוניים למשק והתפתחויות מקומיות: שפל בצריכת ברזל ופלדה גרם לעודפי היצע עולמיים ולמשכר בענף, ואילו בישראל פחת הביקוש לברזל לבניין עקב האטת הבנייה, וכך נוצרו עודפי מלאי מקומיים.

לוח ז'-10
יבוא התשומות בפועל והיבוא הנגזר מהשימושים בתפוקה המקומית,^{1,2} 1975 עד 1980

יבוא בפועל ⁴	פחות יבוא נגזר	סך השימושים	סך השימושים המקומיים	השקעות בנכסים קבועים	צריכה ציבורית	צריכה פרטית	
(מיליוני דולרים, מחירים שוטפים)							
— 15	2,123	2,135	611	1,524	418	365	741
— 170	1,934	2,104	693	1,411	355	333	723
— 151	2,185	2,336	860	1,476	340	343	793
— 11	2,645	2,656	992	1,664	402	384	878
96	3,336	3,240	1,263	1,977	502	459	1,016
— 534	3,260	3,794	1,640	2,154	531	544	1,079
1975							
1976							
1977							
1978							
1979							
1980							
העלייה או הירידה (—), (אחוזים, מחירי 1975)							
— 4.8	1.8	15.5	— 3.7	— 13.4	— 8.5	4.2	1976
5.8	4.0	15.2	— 1.4	— 11.0	— 4.6	4.5	1977
11.8	5.0	5.4	4.8	5.6	— 1.0	6.8	1978
6.9	3.4	6.3	1.7	5.6	0.7	0.5	1979
— 14.5	2.4	14.0	— 4.4	— 6.8	3.1	— 6.1	1980

- (1) יבוא התשומות, למעט יהלומים ודלק וכולל הסחר עם השטחים המוחזקים.
 (2) חלוקת יבוא התשומות לפי שימושים סופיים נעשתה בעזרת לוח תשומה-תפוקה 1975/76.
 (3) יבוא התשומות בפועל מותאם להגדרת לוח תשומה-תפוקה ולכן שונה מיבוא התשומות בלוח ז'-8. היבוא בלוח זה כולל יבוא תשומות מהשטחים המוחזקים וכולל התאמות עבור יבוא בטחוני.
 (4) ראה הערה מס' 2 בלוח ז'-7. כמו כן ראוי לשים לב, כי היבוא בפועל בכול אחת מהשנים 1975 עד 1978 נמוך מהיבוא הנגזר. עובדה זו מרמזת אולי על הטייה שיטתית כלפי מעלה ביבוא הנגזר של התשומות לייצור. גם משום כך יש לראות בהפרש שבין היבוא בפועל לבין היבוא הנגזר הערכה גסה של שינוי במלאי (וטעויות והשמטות). ההסתייגות פחות חמורה ביחס לסדרה זו כמשקפת את מגמת השינוי במלאי על פני השנים.

שלא ניתן למוכרם לצרכנים בחוץ לארץ בגלל המשבר העולמי. בסופו של דבר, חלק ממלאי זה נמכר במחירי הפסד למצרים, כך שנרשם גידול ביצוא ענף זה. ביבוא התשומות לחקלאות התרכזה עיקר הירידה ביבוא המספוא, שירד מ-133 מיליוני דולרים ב-1979 לכ-85 מיליוני דולרים ב-1980. ביבוא מוצרי מזון גולמיים נרשמה עלייה, שסיבתה אינה ברורה בשלב זה: בכל שאר סעיפי יבוא התשומות כמעט נרשמה ירידה נומינלית. כאמור, הירידה ביבוא התשומות מקורה בעיקר בצמצום מלאים, ולכך יש משמעות לעתיד: גם ללא חידוש הצמיחה הכלכלית, יש לצפות לגידול ניכר בסעיף זה, בשל תום צריכת המלאים.

ה. יבוא דלק והשלכותיו על תנאי הסחר

יבוא דלק גולמי עלה במעט בכמותו ב-1980, כ-3.5 אחוזים, לאחר גידול רב בשנת 1979 (12 אחוזים). ביצוא תזקי יבוא דלק נמשכה הירידה הכמותית גם בשנת 1980, ולפיכך הגידול הכמותי ביבוא הדלק נטו היה מהיר יותר בשנתיים האחרונות, בהשוואה ליבוא ברוטו (ראה לוח ז' 2). היקף יבוא הדלק ב-1979 היה מעל לנדרש לצריכה ולייצור השוטפים עקב צבירת מלאים, וכך גדלה יחסית רק במעט הכמות המיובאת בשנת 1980. הצריכה השוטפת של דלק השנה גדלה גם היא רק בשיעור זעום, ולכן יש להניח שמלאי הדלק השנה התרחב בדומה להתרחבותו בשנה הקודמת. התוספת הנכבדת להוצאה לדלק בשנתיים האחרונות נבעה, כמובן, מהעלייה התלולה במחירי הדלק בעולם. מחיר הדלק, שהמשק הישראלי קנה ברביע הראשון של שנת 1980, היה גבוה פי 2.4 לעומת הרביע האחרון של שנת 1978. החל מהרביע הראשון של 1980 ועד סוף השנה התייצבו מחירי הדלק המיובא לישראל. יש לציין, כי העלייה המצטברת במחירי הדלק (בממוצע שנתי), בשנים 1979 ו-1980, בישראל ובמדינות O.E.C.D., היתה דומה:

ישראל	מדינות O.E.C.D.
(אחוזי שינוי, בדולרים)	
62	48.5
46	52
136	126
העלייה המצטברת	

בשנת 1979 עלו מחירי הדלק המיובא לישראל מהר יותר יחסית לאלה של מדינות O.E.C.D., עקב הצורך לקנות דלק בשוק החופשי ברוטרדם, שמחירו היה גבוה בהרבה מן המחיר הממוצע של מדינות אופ"ק; אך בשנת 1980 עלו מחירי הדלק המיובא לישראל (בממוצע שנתי) בשיעור נמוך יותר מאשר במדינות O.E.C.D., בשל הירידה היחסית במחירי הדלק ברוטרדם. תוספת ההוצאה במטבע חוץ ליבוא דלק עקב ההרעה בתנאי הסחר (המתבטאת במלואה בשנת 1980) היתה ניכרת — כ-5 אחוזים מהתוצר הלאומי הגולמי. תוספת הוצאה זו גדולה במקצת לעומת התוספת ששולמה במשבר הדלק הקודם, בשנת 1974 (ראה לוח ז' 11). תוספת ההוצאה על יבוא דלק נטו במונחי יצוא¹⁸ מורה על תוצאה שונה במקצת — עלייה של 9.5 אחוזים בשנת 1980 (בהשוואה ל-1978) לעומת עלייה של 10.5 אחוזים במשבר הדלק הקודם. עם זאת ראוי לזכור, כי בשנים 1973 עד 1974 נבעה ההרעה בתנאי הסחר של המשק לא רק מעליית מחירי הדלק, אלא גם מעליות חריגות במחירי חומרי הגלם החשובים בשווקים

¹⁸ דהיינו, כמות התוצר שניתן להמירה למטבע חוץ בטווח הקצר.

לוח ז' 11
נטל משבר הדלק על המשק, 1973 ו-1974, 1979 ו-1980

1980	1979	1978	1974	1973	1972	
						א. תוספת ההוצאה במטבע חוץ
						ליבוא דלק, עקב הרעה בתנאי הסחר
900	350	—	410	35	—	1. סך הכול, במיליוני דולרים
5.0	2.2		3.9	0.4		2. כאחוז מהתוצר הלאומי הגולמי
4.5	1.9		3.2	0.3		3. כאחוז מהשימושים המקומיים
						ב. יבוא הדלק, נטו
2,003	1,280	706	558	209	93	1. סך הכול במיליוני דולרים
19.5	15	10	14.5	7	4	2. כאחוז מהיצוא

(1) השנים 1973—1974 לעומת 1972, והשנים 1979—1980 לעומת 1978.

הבינלאומים; ההרעה בתנאי הסחר כתוצאה מעליית מחיר חומרי הגלם העיקריים נשחקה במרוצת השנים (בעיקר בשנים 1975—1976; ראה לוח ז' 5), בעוד שההרעה בתנאי הסחר עקב התייקרות מחירי הדלק לא נשחקה כמעט.

ו. יבוא שירותים

יבוא השירותים גדל נומינלית כ-20 אחוזים, בדומה לשנתיים הקודמות (1978 ו-1979). בולט הגידול המהיר ביבוא שירותי הון; יבוא השירותים ללא יבוא שירותי הון ירד בכמותו בכ-3 אחוזים, לעומת עלייה של כ-6 אחוזים בשנת 1979. הירידה הכמותית בשירותים התרחשה בכל הסעיפים, פרט ליבוא שירותי תיירות ודמי נסיעה, שעלו בכמותם; ואכן, מספר היוצאים לחוץ לארץ גדל בכ-5 אחוזים.

יבוא השירותים מהשטחים, הכולל בעיקר תשלומי שכר לעובדים מהשטחים, פחת כ-1980, עקב צמצום תעסוקת העובדים מהשטחים בישראל, כשל האטת הפעילות הכלכלית במשק; תופעה זו מקבילה לגידול באבטלה בשנה זו בקרב עובדים מקומיים.

3. היצוא¹⁹

א. סקירה כללית

היצוא עלה בשנה הנסקרת בכמותו בכ-7.5 אחוזים, בדומה לעלייתו כ-1979. המשך הגידול המהיר ביצוא מבטא את האצת היצוא התעשייתי (יהלומים ויצוא תעשייתי אחר), בעוד שהיצוא החקלאי פחת מאוד בכמותו, וביצוא שירותים (כולל שירותי הון) חלה האטה רבה (ראה לוחות ז' 2, ז' 12, ז' 13).

¹⁹ לפי הגדרות מאזן התשלומים, וכן על בסיס רישום יצוא הסחורות פו"ב ויבוא הסחורות סו"פ.

לוח ז' 12
יצוא הסחורות לפי ענפים¹, 1978 עד 1980

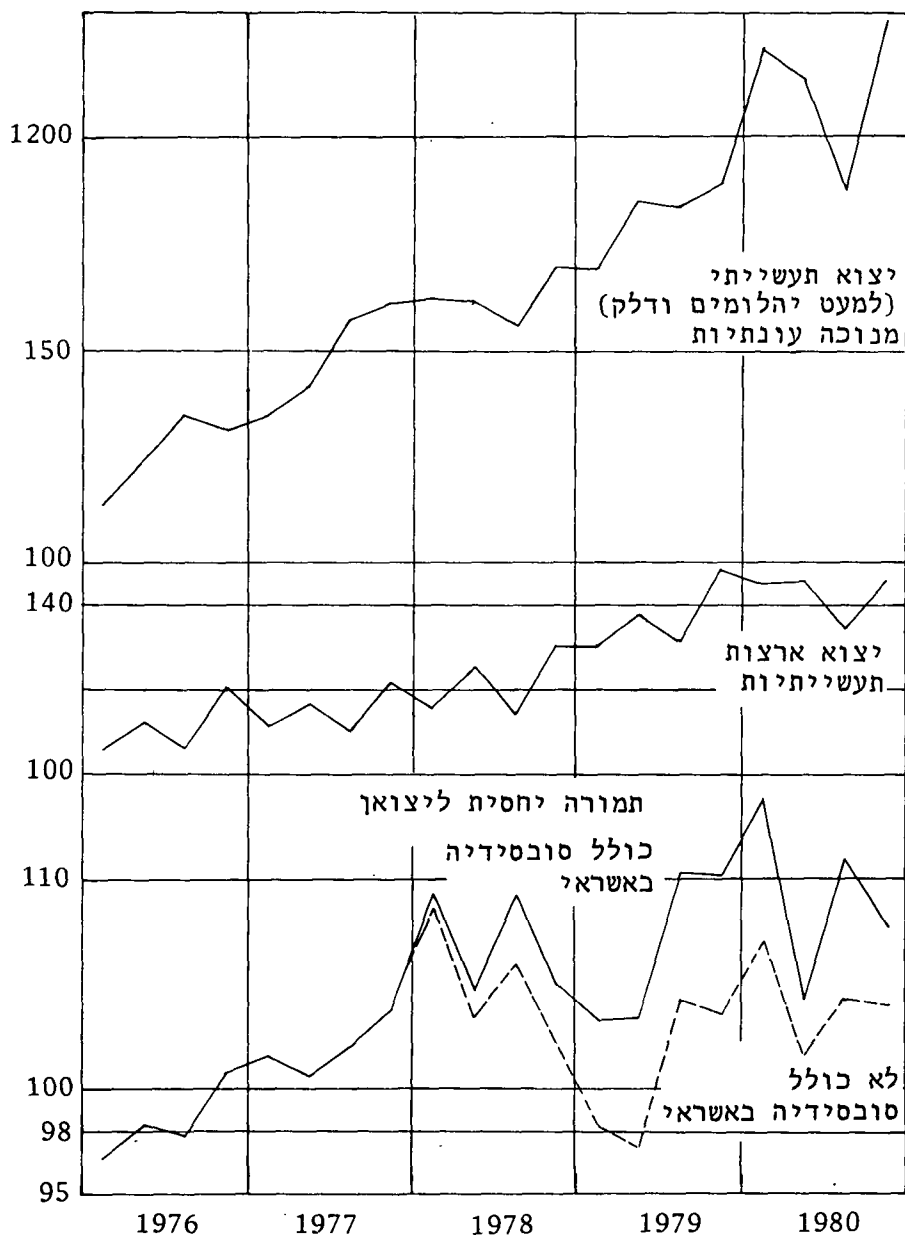
העלייה או הירידה (-) לעומת שנה קודמת									
ב כ מ ו ת			ב מ ח י ר						
1980	1979	1978	1980	1979	1978	1980	1979	1978	1977
(אחווים)						(מיליוני דולרים)			
-15.0	7.3	8.4	18.2	13.7	9.1	558.2	555.6	455.2	384.9
-18.0	4.7	-4.8	12.0	20.0	11.5	233.6	254.6	202.7	189.4
-12.2	9.5	20.5	22.8	8.9	7.2	324.6	301.0	252.5	195.5
17.4	9.3	8.9	11.4	18.8	13.8	3,265.2	2,497.2	1,922.9	1,551.2
32.0	-6.2	13.2	5.0	11.0	14.8	602.7	434.9	417.8	321.5
40.5	10.8	-10.3	11.3	10.7	17.0	263.2	168.3	137.2	130.7
-2.7	38.2	26.1	4.9	9.7	17.1	371.8	364.1	240.1	162.6
13.4	6.8	17.2	15.0	37.2	7.1	647.5	496.5	338.7	269.9
21.3	17.3	20.8	18.8	17.1	6.3	534.5	370.8	269.9	210.2
3.4	1.9	-4.2	50.2	27.5	7.2	158.4	102.0	78.5	76.5
5.6	8.2	2.1	10.3	12.1	16.3	298.1	256.0	211.1	177.8
28.7	17.1	1.5	5.3	17.1	12.9	473.4	349.2	254.7	222.3
17.5	13.5	6.3	17.4	17.4	21.2	450.1	326.2	244.8	189.9
23.1	16.3	6.5							
9.1	-12.1	-16.6	5.5	5.7	57.6	1,409.2	1,224.0	1,317.5	1,002.7
						101.4	74.7	65.8	46.6
						39.6	38.1	45.3	22.6
11.4	2.4	-1.5	10.2	13.3	27.3	5,294.4	4,313.4	3,716.1	2,963.0
						76.7	43.2	31.0	26.0
10.7	-6.2	-27.9	16.0	22.0	-8.4	572.8	446.1	390.0	466.0
10.9	1.5	-2.4	10.7	14.0	22.7	5,790.5	4,716.1	4,075.1	3,403
12.6	11.7	6.5	12.4	13.7	15.1	3,695.5	2,920.3	2,298.8	1,874.6

1. סך היצוא החקלאי
 - א. הדירים
 - ב. חקלאות אחרת
2. יצוא תעשייתי, למעט יהלומים
 - א. מתכת
 - ב. חשמל ואלקטרוניקה
 - ג. כלי הובלה
 - ד. כימיה
 - ד"מזה: כימיה. למעט דלק
 - ה. מכרות ומחצבים
 - ו. מזון
 - ז. טקסטיל, הלבשה ועור
 - ח. תעשיות קלות אחרות
- מזה: יצוא תעשייתי, למעט יהלומים
- דלק ויצוא ביטחוני
3. יהלומים (נטו)
4. יצוא אחר²
5. החזרות²
6. יצוא סחורות נטו, בהתאם לנתוני
 - סחר חוץ (5 - 4 + 3 + 2 + 1)
7. התאמות מאזן התשלומים
8. יצוא סחורות לשטחים
9. סך כל יצוא הסחורות נטו, מותאם למאזן התשלומים (8 + 7 - 6)
10. מזה: יצוא סחורות נטו, למעט יהלומים
- דלק ויצוא לשטחים
- (8 - 3 - 2 + 1 - 2 - 9)

2) כולל אספקת מזון ודלק לאוניות ומטוסים.

1) על בסיס רישום היצוא פ"ב.
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

דיאגרמה ז' 3
 היצוא התעשייתי (ללא יהלומים) ומחירו היחסי, 1976 עד 1980
 (מדדים רבעוניים, 1975=100)

לוח ז' 13
יצוא שירותים¹, 1978 עד 1980

העלייה או הירידה (—) לעומת השנה הקודמת			1980	1979	1978	1977	
1980	1979	1978	1980	1979	1978	1977	
(מיליוני דולרים, מחירים שוטפים)							
(אחוזים)							
17	8	13	1,337	1,139	1,051	929	1. תחבורה
4	17	— 7	202	195	166	178	א. דמי נסיעה
76	23	— 6	95	54	44	47	ב. דמי חכירה
43	23	24	100	70	57	46	ג. שירותי נמל
22	13	21	55	45	40	33	ד. שונות
13	48	7	178	158	107	100	ה. הובלת מטעני יצוא
— 1	24	9	258	261	210	193	ו. הובלת מטעני יבוא
26	— 17	29	449	356	427	332	ז. הובלה בין נמלים זרים
מזה:							
סך כל התחבורה, ללא							
23	4	14	1,079	878	841	736	הובלת מטעני יבוא
9	34	6	863	795	592	559	2. תיירות
7	37	11	438	411	301	272	3. ביטוח (כולל מטעני יבוא)
30	64	34	1,052	808	494	370	4. הון
— 21	— 5	— 9	15	19	20	22	5. ממשלה לנ"מא
37	59	54	776	566	357	232	6. שירותים אחרים
40	70	63	444	317	186	114	א. דמי סוכן
33	46	45	332	249	171	118	ב. שונות
7. סך כל יצוא השירותים							
20	33	18	4,481	3,738	2,815	2,384	ללא שטחים
6	23	— 17	91	86	70	84	8. שטחים מוחזקים
20	33	17	4,572	3,824	2,885	2,468	9. סך כל יצוא השירותים
מזה:							
בהגדרת החשבונות הלאומיים:							
14	26	14	3,354	2,952	2,351	2,062	א. שירותים
56	38	33	907	582	422	318	ב. תקבולים לגורמי ייצור מחו"ל
ג. תקבולי ריבית							
7	159	27	311	290	112	88	של הסקטור הציבורי

הערה: ההפרשים בין לוח זה ללוח ז' 2 נובעים מעיגול מספרים.
(1) על-פי רישום יבוא סחורות סו"פ, ויצוא סחורות פו"ב.
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

בחינת התפתחות היצוא במרוצת השנה מלמדת על האטה מסוימת בקצב הגידול של יצוא הסחורות (למעט יהלומים), החל מהרביעי השני: בשלושה הרבעים האחרונים של 1980 וברביעי הראשון של שנת 1981 חל גידול כמותי של 12 אחוזים ביצוא הסחורות, לעומת כ-23 אחוזים בתקופה המקבילה אשתקד (ראה לוח ז'-3). התפתחות זו הושפעה, כנראה, בעיקר מהשפל הכלכלי בשוקי היצוא של ישראל (עקב העלאת מחירי הדלק) בתחילת 1980, שהחריף במחצית השנייה של השנה, בעיקר במדינות האירופיות, שמרבית יצואה התעשייתי של ישראל מופנה אליהן. במקביל, חלה התאוששות קלה בביקושים המקומיים במחצית השנייה של 1980, ובראשית 1981; תפנית זו לא המריצה בוודאי את היצרנים להגביר את מאמציהם להגדלת היצוא. התפתחויות השנה מנוגדות להתפתחויות בסוף 1979 ובראשית 1980, כאשר הירידה החדה בביקושים המקומיים עודדה את היצרנים, ואף אילצה אותם להפנות את תוצרתם ליצוא. גם ההתפתחויות בתחום הרווחיות היחסית של היצוא בסוף שנת 1980 לא עודדו את המשך גידולו המהיר של היצוא: בסוף 1980 ניכרה ירידה ברווחיות היחסית של היצוא, ונפגעו ממנה במיוחד היצואנים המשווקים את תוצרתם לשוק האירופי, עקב הירידה התלולה בשער המטבעות האירופיים לעומת הדולר (כ-4 אחוזים ברביעי האחרון של 1980, אומדן לפי סל של 15 מטבעות). גם ברביעי הראשון של 1981 נמשך תהליך זה, והדולר התחזק בכ-6 אחוזים יחסית למטבעות האירופיים.

ב. היצוא החקלאי

היצוא של מרבית ענפי החקלאות ירד בכמותו ב-1980 במדה ניכרת: יצוא הדרים, פרחים, ירקות, פירות סובטרופיים וגידולי מקשה. רק יצוא ענף הכותנה נשמר ברמתו הגבוהה כאשתקד. חלק מן הצמצום הכמותי היה מכוון, וחלקו האחר נבע מתנאי אקלים חריגים (שהשפיעו בעיקר על ענף האבוקדו, שהניב רק כ-30 אחוזים מיכול השנה הקודמת, אך במקצת גם על ההדרים, שאף יאחרו להבשיל בסתיו 1980, וכן על המלונים). הצמצום המכוון נבע מקביעת מכסות, בשל מיצוי השווקים האירופיים וחוסר התרחבות משמעותית לשווקים חדשים או למוצרים חדשים. תנאי הסחר בענף הורעו אף הם, בשל עליית מחירי הדלק, ובעקבותיהם — מחירי המים, הדשנים וחומרי ההדברה, וכנראה שהצמצום ביצוא נובע גם מהתאמה לתנאים החדשים. היצוא הישראלי נוטל חלק נכבד בשוק התוצרת החקלאית הטרייה באירופה. לפיכך, גרם הצמצום בכמות המיוצאת לעליות מחירים גבוהות (פרט להדרים), שהיוו פיצוי חלקי לירידה בכמות. לעומת זאת, ביצוא ההדרים, בא הצמצום הכמותי הניכר (בכ-18 אחוזים) על רקע יציבות בשנים האחרונות, כשחלק ניכר ונתון מהביקוש בשוק האירופי הינו בידי ישראל, אולם אין התרחבות משמעותית לשווקים חדשים. במקביל, נראה שהתחרות מצד מדינות כמו ספרד ופורטוגל, המצטרפות לשוק המשותף, מתגברת, ואף היא פגעה ביצוא החקלאי של ישראל.

ג. היצוא התעשייתי, ללא יהלומים

ההחשה הרבה בשיעור הגידול הכמותי של היצוא התעשייתי, ללא יהלומים (ראה לוח ז'-12) התרכזה בעיקר בשלושה ענפי משנה: מתכת, חשמל ואלקטרוניקה, וטקסטיל, הלבשה ועור, שהיוו בשנת 1980 42.5 אחוזים מכלל היצוא התעשייתי (ללא יהלומים), ו-73 אחוזים מכלל התוספת הכמותית ליצוא. משקלם של ענפים אלה בכלל התוספת הנומינלית ליצוא היה קטן בהרבה, 50 אחוזים (ראה לוח ז'-14), ופירושו של דבר תחלופה מסוימת בין כמות ומחיר, כלומר הכמות המיוצאת עלתה, בעוד שהמחיר היחסי עלה פחות.

בשנת 1980, כברוב השנים הקודמות, ניכרה שונות רבה בגידול הכמותי של ענפי המשנה ביצוא התעשייתי (ללא יהלומים): בענף המתכת חל גידול כמותי רב, המשקף במלואו יצוא

לוח ז'-14
 התפלגות היצוא והתוספת ליצוא בתעשייה (למעט יהלומים ודלק), 1978 עד 1980
 (אחוזים)

התפלגות התוספת ליצוא			התפלגות התוספת ליצוא			התפלגות היצוא		
						ממוצע: — 1976		
1980	1979	1978	1980	1979	1978	1980	1979	1978
(מחירים קבועים)			(מחירים שוטפים)			(מחירים שוטפים)		
30.8	— 11.0	32.7	21.9	3.1	26.5	19.2	18.3	21.7
16.1	7.4	— 12.5	11.0	5.9	1.8	8.0	7.1	8.4
— 6.9	37.0	32.0	— 0.5	23.9	21.3	11.5	15.3	11.1
16.6	25.8	35.7	20.3	21.0	16.5	17.0	16.0	14.4
1.2	0.8	— 3.0	7.6	4.4	0.6	5.1	4.3	4.8
4.9	6.6	3.1	6.0	8.1	9.1	9.5	10.6	12.0
25.9	20.4	2.9	17.4	18.0	9.0	15.3	14.7	14.9
11.4	13.0	9.1	16.3	15.6	15.2	14.4	13.7	12.7
סך היצוא התעשייתי, למעט								
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
יהלומים ודלק								

המקור: עיבורי בנק ישראל על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

אזרחי, בהמשך לשנת 1979, כנראה כתוצאה ישירה מהמיתון בביקושים המקומיים. היצוא הביטחוני לא גדל בכמותו, לאחר ירידה בשנה שעברה עקב ניתוק הקשרים עם אירן. יצוא ענף החשמל והאלקטרוניקה גדל מאוד בכמותו — הן היצוא הביטחוני והן היצוא האזרחי. זהו יצוא עתיר ידע וטכנולוגיות חדשות, וטמון בו סיכוי רב לעתיד היצוא הישראלי.

יצוא כלי ההובלה ירד ב-1980 בכמותו, עקב סיום עסקה ספציפית וחריגה מבחינת היקפה בענף. בשנתיים האחרונות כולט בענף זה גידול מהיר ביצוא מטוסים אזרחיים, יצוא שמשקלו בענף כשליש (בשנת 1980).

בענף מכרות ומחצבים נמשך הגידול הכמותי האטי, עקב מגבלות מצד ההיצע. עיקר היצוא בענף זה הוא אשלג ופוספטים. כלטה עלייה רבה במחירי האשלג (47 אחוזים) והפוספטים (54 אחוזים), בהמשך לעלייה בשנת 1979, בשל המחסור באשלג ובפוספטים בשוק העולמי. בענף הכימיה (למעט דלק) נמשך הגידול המהיר בכמות המיוצאת, כ-17 אחוזים, בדומה לשיעור הגידול הממוצע בשנים 1976 עד 1979. חלק גדול מהפוספטים מעובד, ואז הוא נכלל ביצוא ענף הכימיה הבסיסית, יצוא ענף זה גדל בשנים האחרונות גידול כמותי רב. יצוא חומרי הדברה וחיתוי גדל מאוד (40 אחוזים). חלק אחר מגידול ענף הכימיה נובע מהתעשייה הפטרוכימית, שהיא בעיקרה מחליפת יבוא, ועודפי ייצורה מיוצאים לחוץ לארץ. עם זאת, כדאיות יצוא זה למשק מוטלת בספק. כולטת השנה עליית מחירים מהירה בענף הכימיה, בשל עליית מחיר הדלק, שהוא תשומה עיקרית של הענף.

הכמות המיוצאת של ענף המזון גדלה ב-1980 בכ-7 אחוזים. עיקר יצוא המזון מתרכז בפרי הדר, שיצואו הצטמצם מאד ב-1980, ואף משקלו בכלל יצוא הענף ירד מ-47 אחוזים ל-34 אחוזים בלבד. התפתחות זו נובעת מהופעת מתחרים חדשים ליצוא ההדרים בשוקי אירופה, שמחיריהם היו נמוכים ממחירי ישראל; לפיכך צפוי, כנראה, צמצום נוסף בשנת 1981. כמחצית מן התוספת הנומינלית ליצוא הענף נעוצה בגידול רב ביצוא עודפי עופות, והמחצית האחרת — בגידול יצוא פירות וירקות מעובדים (למעט פרי הדר) ושמני מאכל; גידול זה מקזז את הירידה הנובעת מצמצום יצוא ההדרים.

יצוא הטקסטיל וההלבשה גדל ב-1980 בכמותו ב-29 אחוזים, למרות קשיי השיווק בחוץ לארץ, הנובעים מצמצום הביקוש שם, ולפיכך היתה עליית המחירים של מוצרי ענפים אלו נמוכה מהממוצע (6 אחוזים). יצוא ענף זה הושפע במיוחד מצמצום הביקוש בישראל, אם כי גדל גם יצוא המפעלים הבנויים בעיקרם על יצוא (מצעים, מגבות וכד'). סך הגידול בענף ההלבשה (הכולל את מוצרי הטקסטיל) עלה ב-33 אחוזים בכמותו, וב-4 אחוזים במחיר (במונחים דולרים). יצוא ענף הטקסטיל גדל ב-23.5 אחוזים (בממוצע), במיוחד ביצוא חוטי כותנה וברדים. יצוא החוטים הסיתנטיים הצטמצם, לאחר גידול גבוה במיוחד ב-1979, שנה שבה נוצר רקע נוח ליצוא הישראלי באירופה: עליית מחירים (בשל התארגנות קרטלית) בצד סגירת השוק האירופי בפני יבוא מהמזרח הרחוק. יש להדגיש, כי יצוא ענפי הטקסטיל וההלבשה נהנה באירופה מהגנה עקיפה, הטמונה בהגבלות על יבוא מהמזרח הרחוק.

יצוא תעשיות קלות. קבוצת ענפים זו כוללת יצוא ענף "תעשיות שונות" — מכשירים מדויקים, מכשירים אופטיים ומכשירי צילום, וכן ענפי הצורפות וחפצי החן, ענף הגומי ומוצרי הפלסטיק, עץ, נייר, דפוס והוצאה לאור ומינרלים אל-מתכתיים. היצוא הכולל בענפים אלו גדל ב-16 אחוזים (כמותית), ויותר ממחצית התוספת נובעת מענף "תעשיות שונות", ובו חל גידול חריג ביצוא מכשירים אופטיים (3 מיליון דולר ב-1978, 6 מיליון ב-1979 ו-24 מיליון דולר ב-1980), גידול רב ביצוא חפצי חן, וגידול מתון. יחסית, ביצוא תכשיטים ושרשראות זהב, שהקטין את חלקו של יצוא תעשיית הזהב בענף "תעשיות שונות", לשליש ב-1980 (בעוד שבשנה הקודמת 1979 הוא נטל כמחצית). יצוא ענף "תעשיות שונות" הסתכם השנה ב-224 מיליון דולר. כשליש מתוספת היצוא נובעת מתעשיות הגומי ומוצרי הפלסטיק.

ד. ענף היהלומים (יצוא ויבוא)

יצוא ענף היהלומים גדל בכמותו ב־1980 כ־9 אחוזים, לאחר צמצום חריף בשנתיים הקודמות, שהצטבר לכדי 26 אחוזים. יבוא היהלומים גדל במקביל השנה, כ־11.3 אחוזים, גידול שמשמעותו עלייה נוספת במלאי היהלומים (ראה לוח ז'־15). עודף היצוא השוטף של הענף ירד במקצת נומינלית, עקב ההרעה בתנאי הסחר של הענף בשנת 1980. כחינת התפתחות יצוא היהלומים על פני שנת 1980 והרביע הראשון של שנת 1981 מראה על מגמת ירידה. קשה לצפות להתאוששות הענף, אם לא תתאושש הפעילות הכלכלית בארה"ב ובאירופה המערבית.

העלייה הגדולה במחיר היחסי של היהלומים בשנים 1977 ו־1978 הביאה לצמצום ניכר בביקוש העולמי, ובמקביל גברה התחרות מצד ארצות אחרות, אשר פגעה נוספות ביצוא הישראלי. ניתן לומר, כי מאז 1978 טרם התאוששה הפעילות בענף. צמצום הפעילות התבטא גם בערך המוסף ביצוא, שעלה נומינלית בשנים 1978 עד 1980 (בממוצע שנתי) אך במעט לעומת שנת 1977, אך היה גבוה עדיין מבשנים 1975 עד 1976 (גם ריאלית) (ראה לוח ז'־15). הדבר נובע מהשיפור הרב בתנאי הסחר, שחל בשנת 1977, ולמרות ההרעה המתמדת בו בשנים 1978 עד 1980, היה מדד תנאי הסחר בשנת 1980 גבוה עדיין בכ־3 אחוזים משל 1976.

למרות מגמת צמצום הפעילות בענף היהלומים, נמשך הגידול במלאי בשנים 1978 עד 1980, לאחר גידול רב בשנת 1977. צבירת המלאי נתאפשרה, במדה רבה, על ידי זמינות אשראי זול מקרן היהלומים. קרן זו, שהיקפה בשנת 1975 היה כמחצית מהיקף היצוא השנתי בענף, מימנה ב־1980 יצוא המתקרב להיקף היצוא השנתי; ננקטו אמנם צעדים להורדת שיעורי המימון ולהעלאת שיעורי הריבית בקרן זו, אך אלה לא הועילו ולא הביאו לצמצום היקף האשראי. לקראת סוף 1980 נקבעו מכסות בקרן היהלומים, והוחלט כי האשראי המוקצב יינתן בשער הריבית של היורודולר. השפעתו של צעד זה תתבטא רק בשנת 1981.

לנוכח הירידה בשליטת ישראל בשוק היהלומים המסורתי, החל בשנה האחרונה תהליך של גיוון מוצרי היהלומים, תופעה שעוצמתה ניכרת כיום במסחר יותר מאשר בליטוש; תהליך זה מסביר גם את הגידול ביבוא ובמלאי ב־1980. ללא יבוא האבנים המלוטשות, שהן בדרך כלל אינן מסוג האבנים שישאל מתמחה בייצורן, היתה השקעה שלילית במלאי. עם צמצום האשראי לענף והעלאת הריבית השולית בו לרמת הריבית הבינלאומית, יהיה צורך בתהליך התאמה נוסף של ירידת המלאי שנצבר.

ה. הקרנות למימון היצוא

סך האשראי המוכווין ליצוא עמד ב־1980 על יתרה ממוצעת של 12.7 מיליארד שקלים²⁰, כ־48 אחוזים מכלל האשראי הכנקאי במשק, לעומת 38 אחוזים ב־1979. במונחי דולרים גדל אשראי זה ב־22 אחוזים, בדומה לשיעור גידולו של יצוא הסחורות הכולל²¹. היקף האשראי בשלוש הקרנות — קרן ייצור ליצוא, קרן יבוא לשם יצוא וקרן מימון משלוחים, הסתכם ב־1980 ביתרה ממוצעת של 6.9 מיליארד שקלים — גידול של 20 אחוזים לעומת 1979, במונחי דולרים, לעומת גידול של 38 אחוזים ביצוא הזכאי לקרנות אלו (תעשיות — למעט יהלומים, דלק וחלק מהיצוא הביטחוני). הירידה בהיקף המימון לדולר יצוא היתה מלווה בעליית הסובסידיה הגלומה ביחידת אשראי זה, וכך נותרה הסובסידיה לדולר ערך מוסף ברמה של 1979, 20 אחוזים.

²⁰ קרן ייצור ליצוא, קרן יבוא לשם יצוא, קרן מימון משלוחים, קרן יהלומים, קרן יצוא עקיף וקרן פרי הדר.
²¹ יצוא סחורות נטו בהתאם לנתוני סחר חוץ.

לוח ז' 15
ענף היהלומים, 1975 עד 1980

1980	1979	1978	1977	1976	1975	
(מיליוני דולרים, מחירים שוטפים)						
1,409	1,224	1,318	1,003	712	549	1. יצוא יהלומים, נטו ¹
1,120	920	1,130	981	638	426	2. יבוא יהלומים, נטו ¹
289	304	188	22	74	123	3. עודף היצוא
(מדדים, 1975=100)						
102	92	105	126	121	100	4. מדד כמות ביצוא
112	102	137	195	148	100	5. מדד כמות ביבוא
253	242	229	145	107	100	6. מדד מחיר ביצוא
232	209	191	117	101	100	7. מדד מחיר ביבוא
109	116	120	124	106	100	8. מדד תנאי הסחר
155	136	119	106	99	100	9. מדד מחירי יצוא אחר ²
(מיליוני דולרים)						
1,037	846	879	647	538	439	10. יבוא יהלומים נגזר ³
(מחירים שוטפים)						
372	378	439	356	174	110	11. יצוא ערך מוסף (10) - (1)
(מחירים שוטפים)						
83	74	251	334	100	- 13	12. השקעה במלאי (10) - (2)
(מחירים שוטפים)						
36	35	131	285	101	- 13	13. השקעה במלאי (במחירי 1975) ⁴
14. הכנסה נובעת מהיצוא						
243	278	369	336	176	110	(במחירי 1975) ⁵
15. התרומה למאזן התשלומים						
190	224	158	21	75	123	(במחירי 1975) ⁶

- (1) נטו מהחזרות יהלומים. יבוא היהלומים - כולל יהלומים מלוטשים.
(2) יצוא מוצרים למעט יהלומים ותזקי דלק.
(3) כהנחה של 20 אחוזים ערך מוסף בענף, במחירי 1975.
(4) מנוכה בעליית מחירי יבוא היהלומים.
(5) יצוא ערך מוסף מנוכה בעליית מחירי יצוא מוצרים, למעט יהלומים ותזקי דלק.
(6) עודף היצוא - מנוכה בעליית מחירי יצוא מוצרים, למעט יהלומים ותזקי דלק.
המקור: (לשורות 1-9): מערכת סחר חוץ, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ועיבודי בנק ישראל.

היקף קרן היהלומים הגיע ב-1980 ליתרה ממוצעת של 5.5 מיליארד שקלים, גידול של 27 אחוזים במונחי דולרים. יצוא היהלומים גדל ב-15 אחוזים בלבד. קרן זו מממנת בעיקרה את מלאי היהלומים המוחזק בארץ, והגידול בהיקף האשראי נקבע על פי הגידול במלאי (שהיה נמוך, ראה לוח ז'-15) ועל סמך שיערוך המלאי הקיים. הבנקים קובעים, למעשה, את היקף האשראי לכל לקוח בעיקר לאור שיקולים עסקיים. בשל חוסר הקשר המובהק בין היקף היצוא לבין היקף הסובסידיה המתקבלת, וקשיים שבמדידה, לא הובא במפורט חישוב שיעור הסובסידיה (בלוחות המצורפים), אולם שיעור הסובסידיה לדולר ערך מוסף ביצוא סעיף זה כפול, ואף יותר, משיעור הסובסידיה ביצוא התעשייתי האחר, וזאת אפילו בהנחות והירות ביותר.

בסוף 1979 ובתחילת 1980 ננקטה מדיניות, שקבעה קריטריונים ברורים לרמת המימון ולגובה הריבית בקרנות היצוא, כדי לעצור את הגידול המהיר בהיקף המימון ובשיעור הסובסידיה, שחלו ב-1979. מדיניות זו נשאה פרי, והיקף המימון הכולל נעצר, יחסית לגידול היצוא: ירד היקף המימון ביצוא התעשייתי והחקלאי וגדל מימון ענף היהלומים. לקראת תום 1980, ננקטה מדיניות שנועדה להקטין את היקף האשראי המסובסד, דרך הורדה חדה בשיעורי המימון בקרנות היבוא לשם יצוא והייצור ליצוא, והטלת מכסות אשראי בקרן היהלומים, תוך השלמת האשראי הנותר בריבית היוו-דולר (ללא תוספת ריבית מצד בנק ישראל) בקרנות במטבע חוץ ובריבית חח"ד של אשראי חופשי בקרן ייצור ליצוא. תחולת צעדים אלו אמורה להשפיע על היקף הקרנות והסובסידיה הגלומה בהן ב-1981.

1. יצוא שירותים

ביצוא השירותים חל גידול נומינאלי של 20 אחוזים, לאחר גידול מהיר במיוחד בשנת 1979, בשיעור של 33 אחוזים. ביצוא השירותים, כביבוא, בולט הגידול המהיר ביצוא שירותי הון. יצוא השירותים ללא שירותי הון עלה בכמותו בכ-2 אחוזים בלבד, לאחר גידול רב, של כ-10 אחוזים, בשנת 1979. ביצוא השירותים לענפיהם השונים בולט גידול בכמות המיוצאת של שירותים אחרים, זו השנה השנייה, וזוהי התרומה העיקרית לגידול הכמותי בסך יצוא השירותים (ללא שירותי הון). בשירותי תחבורה לא חל כמעט גידול כמותי בשנת 1980, למרות ירידה ניכרת בשנה הקודמת, עקב ניתוק קשרי המסחר עם אירן: בשל הניתוק, פחת נומינלית ב-1979 סעיף ההובלה בין נמלים זרים, ובשנת 1980 הוא עלה בכ-8 אחוזים. כמו כן חל גידול רב בדמי חכירה. הגידול הרב בשירותי נמל משקף את העלייה במחירי הדלק. הובלת מטעני יבוא ירדה מאוד, עקב הירידה ביבוא; דמי נסיעה עלו בכ-4 אחוזים בלבד במונחים נומינליים, והדבר משקף את משכר "אל-על" ואת הירידה הכמותית בתפוקה.

יצוא שירותי תיירות עלה נומינלית בכ-9 אחוזים בלבד, שהם ירידה כמותית ביצוא הענף. עם זאת יש לזכור, כי יצוא שירותי תיירות בשנה הקודמת הגיע לרמה גבוהה במיוחד (גידול כמותי של למעלה מ-15 אחוזים); מאחר שמספר התיירים השנה גדל בכ-3.4 אחוזים (לעומת 6.4 אחוזים בשנת 1979), הרי משמעות הדבר היא ירידה ריאלית ב-1980 של ההכנסה הממוצעת מתייר, המבקר בארץ.

4. העברות חד-צדדיות

ההעברות החד-צדדיות הסתכמו בשנת 1980 ב-2.9 מיליארד דולר, והן מימנו 77 אחוזים מכלל עודף היבוא, לעומת 66.4 אחוזים בשנת 1979 ו-73.1 אחוזים, בממוצע, בשנים 1976 עד 1978. העלייה בשיעור המימון של עודף היבוא בשנת 1980 מעל לרמה הרב-שנתית משקפת

לוח ז' 16
המאזן המסחרי של ישראל לפי אזורי סחר גיאוגרפיים¹, 1978 עד 1980

עודף ² היבוא	י צ ו א'			י ב ו א'					
	יצוא'	יבוא'	1980	1979	1978	1980	1979	1978	
(מיליוני דולרים)			(אחוזים)						
440.7	1,703.4	2,144.1	44.7	43.2	37.9	44.2	44.1	46.4	1. השוק המשותף
48.5	266.4	314.9	7.0	5.9	3.4	6.5	7.3	7.4	איטליה
71.1	57.1	128.2	1.5	1.9	2.0	2.6	2.4	2.8	בלגיה ולוקסמבורג
335.0	455.7	790.7	12.0	11.2	10.8	16.3	14.8	15.4	גרמניה
- 47.9	209.4	161.5	5.5	5.1	4.9	3.3	3.2	3.9	הולנד
6.7	432.6	439.3	11.3	11.6	10.1	9.1	9.1	9.3	בריטניה
33.3	236.9	270.2	6.2	6.1	5.6	5.6	6.5	6.9	צרפת
- 6.0	45.3	39.3	1.2	1.4	1.1	0.8	0.8	0.7	יתר ארצות השוק המשותף
166.8	291.4	458.2	7.6	7.3	7.4	9.4	10.0	9.7	2. איזור הסחר החופשי
- 60.3	196.0	135.7	5.1	6.6	6.1	2.8	2.8	3.1	3. ארצות אירופיות אחרות
1,070.4	456.5	1,526.9	11.9	14.4	13.7	31.6	29.1	28.3	4. צפון אמריקה
1,014.1	432.4	1,446.5	11.3	13.6	12.9	29.9	27.6	26.6	ארה"ב
56.3	24.1	80.4	0.6	0.8	0.8	1.7	1.5	1.7	קנדה
136.8	216.0	352.8	5.7	4.5	4.1	7.3	9.5	7.3	5. ארצות אחרות
82.6	37.8	120.4	1.0	0.9	0.7	2.5	3.3	3.2	מזה: יפן
38.3	78.8	117.1	2.1	1.6	1.5	2.4	3.0	2.1	מזה: דרום אפריקה
- 726.0	948.3	222.3	25.0	24.0	30.8	4.7	4.5	5.2	6. לא מסווג
1,028.4	3,811.6	4,840.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	7. סך הכול ברוטו (1+2+3+4+5+6)

(1) יבוא יצוא ללא יהלומים חלק, וללא הסחר עם השטחים המוחזקים.

(2) עודף יצוא מופיע בסימן (-).

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ז' 17
האשראי בקרנות היצוא, 1978 עד 1980

העלייה או הירידה (—) לעומת שנה קודמת						
בדולרים		בשקלים				
1980	1979	1980	1979	1980	1979	1978
(יתרה ממוצעת, מיליוני שקלים)						
(אחוזים)						
22	30	148	89	12,682	5,114	2,712
1. סך קרנות האשראי ¹						
מזה:						
17	24	136	80	2,078	880	489
2. קרן ייצור ליצוא						
25	59	153	130	3,033	1,198	520
קרן משלוחים						
17	54	135	123	1,769	752	337
קרן יבוא לשם יצוא						
20	45	143	110	6,880	2,830	1,346
סך הכול — שלוש הקרנות						
27	17	157	69	5,520	2,147	1,269
3. קרן יהלומים						

(1) קרנות היצוא — קרן יצוא עקיף וקרן פרי הדר — כלולות בסך הכול ואינן מובאות בפירוט. המקור: נתוני בנק ישראל.

לוח ז' 18
הסובסידיה בקרנות היצוא העיקריות (למעט יהלומים), 1978 עד 1980

1980	1979	1978	
1. ריבית אפקטיבית ממוצעת רבעונית (אחוזים):			
29.0	17.0	10.6	א. על אשראי חפשי במט"י
7.1	5.8	2.7	ב. על אשראי חפשי במט"ח
9.3	3.7	3.0	ג. על אשראי מקרנות היצוא במט"י ¹
2.0	1.2	1.0	ד. על אשראי מקרנות היצוא במט"ח ²
2,276	818	203	2. סך סובסידיה נובעת מהקרנות ³ (מיליוני שקלים)
.70	.35	.11	3. הסובסידיה לדולר יצוא ⁴ (שקל/דולר)
4. שער החליפין הייצוגי ביצוא התעשייתי			
5.13	2.54	1.75	(ללא סובסידיה ⁵ , שקל/דולר)
5. הסובסידיה כאחוז משער החליפין הייצוגי ביצוא התעשייתי (אחוזים)			
13.6	13.8	6.3	
6. הסובסידיה לדולר ערך מוסף ביצוא התעשייתי ⁶ (אחוזים)			
20.0	20.3	9.2	

- (1) קרן ייצור ליצוא.
(2) קרן מימון משלוחים וקרן יבוא לשם יצוא.
(3) קרן ייצור ליצוא. קרן מימון משלוחים וקרן יבוא לשם יצוא.
(4) יצוא תעשייתי. למעט יהלומים, דלק וחלק מהיצוא הכימיקלי (שאינו זכאי לאשראי). ייצוא חקלאי, למעט הדרים.
(5) יצוא תעשייתי, למעט יהלומים, דלק ומחצבים.
(6) בהנחה של 68 אחוזים ערך מוסף ביצוא התעשייתי.
הערה: הנתונים בלוח זה אינם מתואמים לגמרי עם נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על הסובסידיה בקרנות (תשכ"טאות לאומית). הסיבה לכך היא שוני בשיטות החישוב, אך בעיקר הנחה אחרת על מועד תחילת ההשפעה של תוספת הריבית שהטיל בנק ישראל ב־1979 על הריבית האלטרנטיבית. כתוצאה מכך נתקבלה שם רמת סובסידיה נמוכה יותר ב־1979, ומשום כך — עלייה בשיעור הסכסוד המחושב ב־1980.

לוח ז' 19
השפעת השינויים בשערי החליפין בעולם על מחירי הסחר של ישראל, 1976 עד 1980
(העלייה או הירידה (-) לעומת התקופה הקודמת, אחוזים)

1980				1979				1980	1979	1978	1977	1976	
IV	III	II	I	IV	III	II	I						
3.6	0.8	2.4	5.2	4.0	2.5	2.4	1.6	13.4	8.2	0.6	4.0	4.7	א. מחירי היצוא ¹
-3.7	2.2	-0.5	-0.2	0.4	3.0	-2.0	0.9	0.8	5.9	12.1	3.7	-5.8	1. מחירים בניכוי תנודות בשערי החליפין
-2.7	0.9	-0.4	0.6	-1.1	0.4	-0.5	0.8	-1.1	-0.2	0.1	-1.0	2.0	2. השפעת התנודות בשערי החליפין ²
-2.9	3.2	1.5	5.6	3.3	6.0	-0.1	3.3	13.0	14.4	12.9	6.7	-1.2	3. שינוי בהרכב ³
													4. סך כל השינוי במחירים
1.9	-0.4	2.8	5.4	2.8	3.9	4.4	1.3	13.2	8.1	-4.1	0.2	3.1	ב. מחירי היבוא ¹
-4.2	2.2	-0.9	-0.4	0.8	3.4	-1.7	2.2	0.8	8.3	15.7	5.5	-5.7	1. מחירים בניכוי תנודות בשערי החליפין
0.5	0.4	-1.4	-0.1	-0.4	-1.7	0.4	-0.4	-1.8	-1.3	-0.2	1.0	-1.9	2. השפעת התנודות בשערי החליפין ²
-1.9	2.2	0.5	4.9	3.2	5.6	3.0	3.1	12.1	15.6	10.7	6.8	-4.6	3. השינוי בהרכב ³
													4. סך כל השינוי במחיר
1.7	1.2	-0.4	-0.2	1.2	-1.3	-1.9	0.3	0.2	0.1	4.9	3.8	1.6	ג. תנאי הסחר (א/ב)
0.5	0.0	0.4	0.2	-0.4	-0.5	-0.3	-1.3	0.0	-2.2	-3.1	-1.8	-0.1	1. מחירים בניכוי תנודות בשערי החליפין
-3.1	0.3	1.0	0.7	-0.3	2.2	-0.5	1.2	0.6	1.1	0.3	-2.0	2.1	2. השפעת התנודות בשערי החליפין
-1.0	0.9	1.0	0.7	0.5	0.4	-2.7	0.2	0.8	-1.0	2.0	-0.1	3.6	3. שינוי בהרכב
													4. סך כל השינוי במחיר

(1) יצוא ריבוא, למעט יהלומים ודלק.
(2) השפעת התנודות בשערי החליפין על מחירי הסחר היא השינוי בערך של המטבעות לעומת הדולר האמריקאי. סלי המטבעות השונים כיבוא וביצוא משקפים את התפלגות הסחר של ישראל לפי ארצות. הסל מכיל 14 מטבעות, כולל הדולר האמריקאי. בפועל, חלק מהסחורות אין הסחר נערך במונחי המטבע הלאומי, ומשום כך יש לראות בחישוב הכמותי, המובא בלוח, חישוב המבטא מגמה כללית בלבד. הלוח גם אינו מבטא פיגור אפשרי בין התנודות בשערי החליפין והשפעתם על מחיר הסחורה.
(3) הלוח מנתח את השינוי במחירי סחר החוץ לפי מדרג פאשה. השינוי בהרכב הוא ההבדל בין מדרג לספיר, המורדר שינוי "טהור" במחירים בהנחת סל קבוע. לבין מדרג פאשה, המשוקלל במשקלות שוטפים, ולכן כולל שינוי בהרכב מחקופה לתקופה.

לוח ז' 20
העברות חד-צדדיות, 1977 עד 1980
(מיליוני דולרים)

1980				1979				1980	1979	1978	1977	
IV	III	II	I	IV	III	II	I					
												א. הסקטור הפרטי
118.7	117.9	112.5	118.7	115.6	107.4	103.2	113.5	467.8	439.7	406.5	350.1	1. פיצויים מגרמניה
167.2	147.8	135.6	143.8	147.1	147.5	140.9	136.0	594.4	571.5	460.0	363.7	2. העברות פרטים במזומן
(70.6)	(73.6)	(58.3)	(54.9)	(52.0)	(56.3)	(51.0)	(52.1)	(257.4)	(211.4)	(141.9)	(69.2)	מזה: עולים
(96.6)	(74.2)	(77.3)	(88.9)	(95.1)	(91.2)	(89.9)	(83.9)	(337.0)	(360.1)	(318.1)	(294.5)	אחרים
8.0	7.9	5.6	5.6	9.6	6.2	5.2	5.1	27.1	26.1	17.6	15.3	3. העברות פרטים בסחורות
27.5	28.5	26.4	18.9	25.5	22.7	30.0	31.3	101.3	109.5	98.6	132.7	4. העברות מלכ"ר
20.0	16.0	17.0	20.0	26.0	22.0	20.0	22.0	73.0	90.0	75.0	51.0	5. העברות פרטים לחו"ל
301.4	286.1	263.1	267.0	271.8	261.8	259.3	263.9	1,117.6	1,056.8	907.7	810.8	סך הכול א (5-4+3+2+1)
												ב. הסקטור הציבורי
159.5	61.3	40.4	136.1	145.3	61.4	52.0	78.3	397.3	337.0	321.6	336.3	6. העברות המוסדות הלאומיים
0.8	1.1	0.8	0.3	1.5	1.9	1.1	1.3	3.0	5.8	3.2	5.9	7. העברות המוסדות בסחורות
521.0	410.0	299.0	198.0	479.0	91.0	241.0	373.0	1,428.0	1,184.0	1,153.0	929.0	8. העברות בין ממשלתיות
681.3	472.4	340.2	334.4	625.8	154.3	294.1	452.6	1,828.3	1,526.8	1,477.8	1,271.2	סך הכול ב (6+7+8)
982.7	758.5	603.3	601.4	897.6	416.1	553.4	716.5	2,945.9	2,583.6	2,385.5	2,082.0	ג. סך כל ההעברות (א+ב)

(1) ההפרש בין הנחונים בלוח זה לבין נחוני לוח ז' 19 נובע מעיגול נחונים בלוח ז' 19.
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ז' 21
 הלוואות לזמן ארוך ובינוני, 1977 עד 1980
 (מיליוני דולרים)

1980				1979				1980	1979	1978	1977	
IV	III	II	I	IV	III	II	I					
588	397	357	660	392	275	401	484	2,002	1,552	1,545	1,097	1. תקבולי הלוואות
(116)	(90)	(108)	(118)	(115)	(113)	(108)	(100)	(432)	(436)	(430)	(355)	א. סקטור ציבורי
(431)	(265)	(187)	(496)	(225)	(98)	(262)	(358)	(1,379)	(943)	(984)	(633)	מזה: מלווה העצמאות והפיתוח
62	73	58	84	96	59	112	100	277	367	449	234	הלוואות ממשלת ארה"ב
650	470	415	744	488	334	513	584	2,279	1,919	1,953	1,268	ב. סקטור פרטי
												סך הכול 1 (א+ב)
126	161	152	150	158	149	136	131	589	574	585	502	2. פירעון הלוואות
(42)	(88)	(75)	(73)	(84)	(79)	(77)	(63)	(278)	(303)	(244)	(181)	א. סקטור ציבורי
(57)	(61)	(41)	(61)	(50)	(65)	(33)	(60)	(220)	(208)	(201)	(234)	מזה: מלווה העצמאות והפיתוח
68	67	86	126	17	51	97	69	347	234	281	224	הלוואות ממשלת ארה"ב
194	228	238	276	175	200	233	200	936	808	866	726	ב. סקטור פרטי
												סך הכול 2 (א+ב)
462	236	205	510	234	126	265	353	1,413	978	960	595	3. הלוואות נטו
(74)	(2)	(33)	(45)	(31)	(34)	(31)	(37)	(154)	(133)	(186)	(174)	א. סקטור ציבורי
(374)	(204)	(146)	(435)	(175)	(33)	(229)	(298)	(1,159)	(735)	(783)	(399)	מזה: מילווה העצמאות והפיתוח
-6	6	-28	-42	79	8	15	31	-70	133	168	10	הלוואות ממשלת ארה"ב
456	242	177	468	313	134	280	384	1,343	1,111	1,128	605	ב. סקטור פרטי
												סך הכול 3 (1-2)

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

עלייה של כ-14 אחוזים בכלל ההעברות החד-צדדיות (זוהי עלייה ריאלית של כאחוז) בעוד שבעודף היבוא הנומינלי חלה ירידה קלה.

העברות הסקטור הפרטי גדלו נומינלית בשיעור של כ-6 אחוזים, והעברות הסקטור הציבורי גדלו בכ-20 אחוזים. הירידה הריאלית בהעברות הסקטור הפרטי בשנת 1980 (במונחי דולרים) התרחשה לאחר עלייה מתמדת בשנים 1977 עד 1979. ירדו השנה הן הפיצויים מגרמניה, ובעיקר העברות פרטים במזומן – שלא בידי עולים – שירדו אף נומינלית, וכן העברות מלכ"ר. לעומת זאת, נמשך הגידול הריאלי בהעברות במזומן בידי עולים, אם כי קצבו אטי מבשנים הקודמות.

בהעברות הסקטור הציבורי כולט גידול מהיר בהעברות המוסדות הלאומיים (לאחר גידול אטי בשנה הקודמת, וירידה נומינלית בשנים 1977 עד 1978), ובהעברות הבין-ממשלתיות – האחרון משקף את העלייה במענקים להיערכות המחודשת בנגב, שהתבטאה השנה לראשונה ביטוי משמעותי, וכן את הגידול ביבוא הביטחוני הישיר ובמענק הנובע ממנו.

5. יבוא ההון נטו לזמן ארוך ובינוני²²

ביבוא ההון נטו לזמן ארוך ובינוני חל גידול מהיר בשנת 1980. יבוא הון זה היה גדול יותר מהגירעון בחשבון השוטף, וכך נוצר עודף של כ-430 מיליון דולר בחשבון הבסיסי, לאחר שבשנת 1979 ניכר גירעון של כ-200 מיליון דולר. העודף בחשבון הבסיסי התאפשר הודות לגידול של 220 מיליון דולר ביבוא הון לזמן ארוך ולירידה בסך של 415 מיליון דולר בגירעון בחשבון השוטף.

א. הלוואות הסקטור הציבורי

העלייה בהלוואות הסקטור הציבורי (ראה לוחות ז'1, ז'21, ז'23) נובעת בעיקר מהגידול בהלוואות מממשלת ארה"ב, כחלק מהגידול הכללי בסיוע החוץ, שהוענק לישראל ב-1980; זהו הביטוי המשמעותי הראשון לסיוע האמריקני להיערכות המחודשת בנגב. חלק גדול מהלוואות מממשלת ארה"ב צמוד ליבוא הביטחוני, שהתרחב השנה אף למעלה מן המתחייב מההיערכות בנגב. הלוואות מממשלת ארה"ב נוחות במיוחד, בהיותן בעלות טווח פירעון ארוך ושערי ריבית נמוכים יחסית. ב-1980 הועלה שער הריבית על הלוואות אלה לכדי 8.5 אחוזים, לעומת 7.85 אחוזים ב-1979, אך עדיין זהו שיעור נמוך מהמקובל בשווקים הפיננסים. גם הלוואות הסקטור הציבורי ממקורות אחרים גדלו השנה, ובהן הלוואות מממשלת גרמניה המערבית.

ב. הלוואות הסקטור הפרטי

בהלוואות הסקטור הפרטי ברוטו נמשכה הירידה, שתחילתה במחצית השנייה של 1979, עם הטלת הגבלות על האשראי (הכוונה היתה בעיקר להגבלות על האשראי לזמן קצר) וייקורו בידי בנק ישראל²³. ב-1980 נוספו על כך שני גורמים מיוחדים: צמצום היבוא האזרחי, שחלקו ממומן באמצעות אשראי מחוץ לארץ, ותנודות גדולות בשערי הריבית (גם בהלוואות לזמן ארוך ובינוני), שהגדילו את הסיכון בקבלת הלוואות לתקופות זמן ארוכות יחסית.

²² הלוואות לזמן ארוך ובינוני והשקעות נטו מחוץ לארץ.

²³ בנק ישראל נקט צעד זה כדי לבלום את זרם ההון מחוץ לארץ למשק, שכן בסוף 1978 ובתחילת 1979 התרחשה זרימת הון מסיבית למשק, שלילית בהשלכותיה הן על התפתחות שער החליפין והן על הניליות במשק.

במקביל לירידה ביבוא ההון ברוטו, חל בשנת 1980 גידול רב יחסית בסך פירעון החובות, כך שיבוא ההון נטו היה שלילי.

ג. השקעות נטו מחוץ לארץ

במרוצת 1980 חל גידול ניכר בהשקעות ברוטו מחוץ לארץ במזומן, אולם באותה עת בולטת עלייה ניכרת בחיסול השקעות במזומן בידי תושבים זרים, בשיעור גבוה יותר, ולפיכך ירד סך ההשקעה נטו מחוץ לארץ. חיסול ההשקעות הגדל השנה הינו המשך למגמה, אשר התפתחה בהתמדה מאז 1977.

לראשונה מאז המהפך הכלכלי, פחתו השנה ההשקעות של ישראלים בחוץ לארץ (השקעות ישירות והשקעות בניירות ערך). נראה, ששערי הריבית הריאלית הגבוהים, יחסית, ששררו במשך השנה, והגיאומטריה הרבה בבורסה של תל-אביב, גרמו להתפתחות זו. השקעות הבנקים בניירות ערך זרים המשיכו השנה להתרחב, כחלק מהשתלבות הבנקים במערכת הפיננסית הבינלאומית.

6. יבוא ההון נטו לזמן קצר

סך יבוא ההון לזמן קצר, כפי שנרשם במאזן התשלומים, ירד מאוד בשנת 1980 לעומת קודמתה, אם כי רמתו היתה עדיין גבוהה בהשוואה לשנים אחרות. הירידה חלה הן בסקטור הציבורי והן בסקטור הפרטי (ראה לוח ז' 24); באחרון נובעת היא מירידה גדולה ביבוא ההון של הסקטור הפיננסי (לא כולל בנק ישראל), בעוד שיבוא ההון של הסקטור הפרטי הלא-פיננסי אף גדל במדת-מה לעומת רמתו ב-1979.

יש להתייחס בהסתייגות מסוימת לנתונים אלה (בעיקר לרמתם השנתית): השוואת הגירעון בחשבון השוטף של הסקטור הפרטי להיקף רכישות מטבע החוץ מצד סקטור זה מבנק ישראל (ראה לוח ז' 26) מראה, כי בשנת 1980 היה יצוא הון לחוץ לארץ — בעוד שנתוני מאזן התשלומים מורים על יבוא הון. אם סעיף "טעויות והשמטות" במאזן התשלומים הוא אינדיקציה לתנועות הון בלתי מזהות, מחזק הדבר את ההערכה, שיבוא ההון לזמן קצר של הסקטור הפרטי בשנתיים 1979 ו-1980 היה קטן בהרבה מהרשום במאזן התשלומים. (סעיף "טעויות והשמטות" יכול לכלול, למשל, תשלומים על חשבון יבוא סחורות ושירותים, שטרם הגיעו ארצה, או אשראי של יצואנים ישראלים לקניינים מחו"ל).

עם זאת, המגמה במשך השנתיים ביבוא ההון הנגזר לזמן קצר (ראה לוח ז' 26) היתה דומה לזו של יבוא ההון לזמן קצר במאזן התשלומים, אם כי התנודות ביבוא ההון הנגזר היו הרבה יותר חריפות. אין בידינו להכריע בין שתי מערכות הנתונים.

הירידה בהיקף יבוא ההון לזמן קצר של הסקטור הפרטי הפיננסי החלה ברביע השני של שנת 1979 (ראה לוח ז' 24: התפתחות דומה היתה גם ביבוא ההון הנגזר). לאחר שבנק ישראל ייקר את האשראי החופשי במטבע חוץ בשיעור של 12 אחוזים, והטיל הגבלות כמותיות על יבוא ההון לזמן קצר. ברביע הראשון של 1980 נרשם אפילו יצוא הון נטו. ברביע השני של שנת 1980 השתנתה המגמה והחל יבוא הון, שגדל באופן משמעותי ברביע השלישי; ואילו ברביע האחרון היה שוב יצוא הון. התפתחות זו בתנועות ההון השנה תאמה פחות או יותר את ההתפתחות בעלות היחסית הריאלית הצפויה באשראי החופשי במטבע חוץ (ביחס לאשראי חח"ד), עלות שהצטמצמה ברביע השני והשלישי, והתייצבה ברביע האחרון.

לוח ז' 22
השקעות תושבי חוץ בישראל והשקעות ישראלים בחו"ל, 1977 עד 1980
(מיליוני דולרים)

1980				1979				1980	1979	1978	1977
IV	III	II	I	IV	III	II	I				
1. השקעות תושבי חוץ בישראל											
32.4	86.8	18.6	12.1	21.2	19.9	17.0	26.5	149.9	84.6	105.0	68.1
- 77.7	- 43.8	- 37.8	- 42.4	- 21.3	- 12.6	- 16.9	- 22.2	- 201.7	- 73.0	- 29.2	- 9.3
- 45.3	43.0	- 19.2	- 30.3	- 0.1	7.3	0.1	4.3	- 51.8	11.6	75.8	58.8
א. השקעות במזומן											
חיסול השקעות											
השקעות נטו במזומן											
ב. במטבע ישראלי											
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	- 13.2
מחשבונות חסומים											
ג. באגרות מלווה											
4.4	2.3	6.4	4.0	4.7	4.3	2.5	4.6	17.1	16.1	13.0	12.8
8.1	5.9	4.7	5.6	9.0	4.2	5.8	- 1.7	24.3	17.3	18.8	33.7
- 32.8	51.2	- 8.1	- 20.7	13.6	15.8	8.4	7.2	- 10.4	45.0	107.6	92.1
ד. בסחורות											
2.2	2.2	2.4	2.5	2.2	2.2	2.2	2.1	9.3	8.7	7.8	8.0
- 30.6	53.4	- 5.7	- 18.2	15.8	18.0	10.6	9.3	- 1.1	53.7	115.4	100.1
ה. השקעה חוזרת של רווחים											
סך הכול 1											
2. השקעות ישראלים בחו"ל											
- 3.0	- 9.0	9.4	- 4.8	0.6	10.9	2.9	10.2	- 7.4	24.6	1.3	5.7
41.6	10.9	32.8	- 27.6	2.4	11.2	18.5	35.8	57.7	67.9	64.3	- 0.8
38.6	1.9	42.2	- 32.4	3.0	22.1	21.4	46.0	50.3	92.5	65.6	4.9
- 69.2	51.5	- 47.9	14.2	12.8	- 4.1	- 10.8	- 36.7	- 51.4	- 38.8	49.8	95.2
א. השקעה ישירה											
ב. השקעות פרטים בניירות ערך											
סך הכול 2											
3. סך כל השקעות הפרטים נטו (1-2)											
4. השקעות נטו בניירות ערך זרים											
34.7	27.2	27.0	8.5	29.6	13.7	36.4	1.0	97.4	80.7	42.0	3.6
- 103.9	24.3	- 74.9	5.7	- 16.8	- 17.8	- 47.2	- 37.7	- 148.8	- 119.5	7.8	91.6
5. סך כל ההשקעה מחו"ל נטו (3-4)											

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ז' 23
סיוע ממשלת ארה"ב והיבוא הביטחוני, 1972 עד 1980
(מיליוני דולרים)

יבוא ביטחוני ישיר (7)	סך כל הסיוע		פירעון הלוואות		תקבולי הלוואות ¹ (2)	מענקים (1)	
	נטו (5)-(3)-(4) =(6)	ברוטו (1)+(2) =(5)	ריבית (4)	קרן (3)			
490	244	401	32	125	330	71	1972
1,253	1,019	1,189	52	118	369	820	1973
1,225	744	973	74	155	301	672	1974
1,846	1,769	2,003	86	148	1,361	642	1975
1,555	1,741	2,055	99	215	879	1,176	1976
1,084	1,225	1,633	155	253	656	977	1977
1,612	1,759	2,185	200	226	1,004	1,181	1978
1,225	1,722	2,218	268	228	1,004	1,214	1979
1,713	2,251	2,836	363	222	1,382	1,454	1980

(1) הלוואות לסקטור הציבורי (בהתאם ללוח ז' 21) והלוואות לסקטור הפרטי (בעיקר באמצעות בנק ליצוא ויבוא).
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ז' 24
התפתחות יבוא ההון לזמן קצר, 1978 עד 1980
(מיליוני דולרים, מחירים שוטפים, נתונים רבעוניים)

הסקטור הפרטי הפיננסי			הסקטור הפרטי הלא פיננסי (3)	יבוא ההון לזמן קצר		
הסקטור הציבורי (5)	מזה: התחייבויות נזילות של הבנקים לחו"ל	סך הכול (4)		מזה: הסקטור הפרטי (2)=(3)+(4)	סך הכול (1)=(2)+(5)	
63	— 18	— 95	— 71	— 166	— 103	רביע I 1978
— 115	78	98	4	102	— 13	רביע II
17	82	64	76	140	157	רביע III
— 195	408	389	8	397	202	רביע IV
— 120	261	310	139	449	329	רביע I 1979
— 51	152	144	57	201	150	רביע II
86	295	258	185	443	529	רביע III
195	354	18	90	108	303	רביע IV
— 110	— 40	— 78	— 78	— 156	— 266	רביע I 1980
129	88	48	255	303	432	רביע II
— 69	250	283	332	615	546	רביע III
— 37	— 74	— 177	15	— 162	— 199	רביע IV

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

4. ההתייבויות הנזילות

נטו של המשק														
לחור"ל (א+ב+ג-ד)														
1,186	1,192	1,041	876	2,136	2,162	0.5	-12.7	-15.9	143.8	1.2	-6.1	-18.8	-27.7	-5.2
א. ההתייבויות נזילות נטו														
של הבנקים לחור"ל														
1,568	1,654	1,592	2,409	3,478	3,704	5.5	-3.7	51.3	44.4	6.5	-1.4	-10.4	30.1	24.5
(ג'2-ג'1)														
ב. חובות לזמן קצר של														
הסקטור הלא פיננסי														
285	275	352	442	957	1,074	-3.5	28.0	25.6	116.5	12.2	-9.8	19.1	8.0	5.2
ג. פירעון של חובות (קרן)														
תוך השנה הבאה בגין														
622	726	866	808	936	*910	16.7	19.3	-6.7	15.8	-2.8	9.1	11.0	-19.8	-8.9
ד. יתרות בנק ישראל ונכסים														
נזילים במוסדות כספיים														
1,289	1,463	1,769	2,783	3,235	3,526	13.5	20.9	57.3	16.2	9.0	6.1	12.5	-35.3	2.2
אחרים (שווה לסעיף 2א')														

5. שיעור ההתייבויות

הנזילה נטו מכלל

ההתייבויות נטו = $100 \times (4/3) = 16.9$ 14.6 11.7 8.8 17.9 16.6

- (*) אומדן.
(1) הפעילות הפיננסית הבינלאומית הנרחבת של מערכת הבנקאות בארץ משתקפת בגידול ההתייבויות והנכסים במטבע חוץ. כאחד. משום כך, מעניין יותר להתייחס להתייבויות נטו במטבע חוץ. שהשינויים בהם מושפעים בעיקר מרמת הגירעון בחשבון השוטף. ההתייבויות נטו מושפעות גם מהשינויים בערך המטבעות הזרים ביחס לדולר ואינם כוללים את ההשקעות נטו של זרים בארץ.
(2) בהשוואה למצבת החובות לחוץ לארץ (לוח ו'27), כוללים הנתונים כאן את חוב הבנקאות הישראלית לחוץ לארץ, ואינם כוללים את החוב של תושבי ישראל במטבע חוץ לבנקים ישראליים. הנתונים כאן אינם כוללים השקעות זרים בארץ. כמו כן מותאמים הנתונים להגדרות מאזן התשלומים, אך שלא כבמאזן התשלומים. הם כוללים שינויים בחובות עקב שינויים בשער החליפין בין המטבעות הזרים.
(3) פיקדונות תושבי חוץ + פיקדונות והלוואות של בנקים זרים.
(4) לא כולל אשראי ספקים נטו של יצואנים לחו"ל והשקעות של ישראלים בחוץ לארץ.
(5) אחוז השינוי הנומנלי מנוכה כאחוז השינוי במחיר יצוא הסחורות ללא יהלומים (במשך השנה). מחירי היצוא שהשתמשו בהם היו כדלהלן (על-פי נוסחת פאשה):

1976	1977	1978	1979	1980
7.0	7.5	16.3	16.0	6.7

המקור: עיבודי בנק ישראל על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ז' 26
מאזן התשלומים של הסקטור הפרטי, 1977 עד 1980
(מיליוני דולרים)

יבוא הון לזמן קצר		רכישות מט"ח מבנק ישראל (5)	יבוא הון לזמן ארוך ובינוני (4)		העברות חד צדדיות (2)	עודף היבוא (1)	
נתוני מאזן התשלומים ¹ (כ"6)	אומדן נגזר (א"6=3-4-5)		גירעון בחשבון שוטף (2)-(1)=(3)				
(נתונים שנתיים)							
— 418	— 518	748	105	335	811	1,146	1977
473	— 113	342	218	447	908	1,355	1978
1,201	375	894	94	1,363	1,057	2,420	1979
600	— 157	924	— 121	646	1,118	1,764	1980
(נתונים רבעוניים)							
1978							
— 166	— 238	317	5	84	222	306	רביע I
102	— 86	112	122	148	206	354	רביע II
140	34	227	— 1	260	240	500	רביע III
397	177	— 314	92	— 45	240	195	רביע IV
1979							
449	325	— 3	— 6	316	264	580	רביע I
201	112	142	4	258	259	517	רביע II
443	249	272	4	525	262	787	רביע III
108	— 311	483	92	264	272	536	רביע IV
1980							
— 156	— 128	344	— 28	188	267	455	רביע I
303	95	129	— 76	148	263	411	רביע II
615	176	191	58	425	286	711	רביע III
— 162	— 300	260	— 75	— 115	302	187	רביע IV

(1) הנתונים נלקחו מלוח ז' 24 עמודה 2.

המקור: עיבודי בנק ישראל על-פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ז' 27
מצבת החובות, 1975 עד 1980¹
(סופי שנים, מיליוני דולרים)

1980	1979	1978	1977	1976	1975	
17,063	15,524	13,286	11,107	9,371	7,617	1. החוב החיצוני של המשק
						א. תחזית הפירעון
3,873	2,975	2,379	1,831	1,480	1,414	תוך שנה
1,181	1,427	906	1,066	785	490	משנה עד שנתיים
968	1,117	1,130	1,211	850	511	משנתיים עד 3 שנים
737	839	852	1,106	725	628	מ-3 עד 4 שנים
658	637	644	815	813	530	מ-4 עד 5 שנים
9,646	8,529	7,375	5,078	4,717	4,044	מ-5 שנים ומעלה
						ב. הסקטור החייב
12,318	10,998	9,945	8,442	6,991	5,644	ממשלתי
4,745	4,526	3,341	2,665	2,380	1,973	פרטי
						ג. זמן הפירעון
2,371	2,237	1,338	875	805	927	חוב לזמן קצר
14,692	13,287	11,948	10,232	8,566	6,690	חוב לזמן בינוני וארוך
2,913	2,685	2,347	1,558	1,246	1,144	2. יתרות בנק ישראל נטו ²
14,150	12,839	10,939	9,549	8,125	6,473	3. מצבת החובות נטו (1 - 2)
						4. העלייה או הירידה (-) הנומינלית
10.2	17.4	14.6	17.5	25.5		במצבת החובות נטו (אחוזים)

(1) ראה הערה 1 בלוח ז' 25.

(2) לא כולל פיקדונות תושבי חוץ, וכולל יתרות מוסדות מוניטריים מרכזיים אחרים.
המקור: בנק ישראל.

לוח ז' 28
אינדיקטורים לנטל שירותי החוב נטו, 1977 עד 1980

1980	1979	1978	1977	1976	
(מיליוני דולרים, מחירים שוטפים)					
1,706	1,232	931	711	644	1. תשלומי ריבית על החוב החיצוני
833	575	362	286	240	2. תקבולי ריבית מנכסים במטבע חוץ
873	657	569	425	404	3. תשלומי ריבית בגין החוב החיצוני נטו (1-2)
					4. תשלומי ריבית ודיבידנדים בגין השקעות
— 50	² — 43	² — 57	— 9	8	נטו בארץ מחו"ל — אומדן
823	² 614	² 512	416	412	5. סך כל יבוא שירותי הון נטו (3+4)
936	808	866	726	622	6. פירעון קרן בגין החוב לזמן ארוך ובינוני
					7. סך כל תשלומי ריבית, דיבידנדים ופירעון
1,759	1,422	1,378	1,142	1,034	חובות לזמן ארוך ובינוני, נטו (5+6)
(אחוזים)					
אחוז מהיצוא ¹					
8.8	7.9	7.9	7.6	9.3	א. שירותי הון נטו
					ב. תשלומי ריבית דיבידנדים ופירעון
18.9	18.4	21.3	20.8	23.3	חובות לזמן ארוך ובינוני
הריבית כאחוז מ- ² :					
8.2	7.0	6.3	..	..	א. התחייבויות לחו"ל בממוצע שנתי
10.4	8.5	7.4	..	..	ב. הנכסים במטבע חוץ בממוצע שנתי
6.8	6.0	5.8	..	..	ג. ההתחייבויות לחו"ל נטו בממוצע שנתי

- (1) היצוא פו"ב, למעט יצוא שירותי הון.
(2) לא כולל הכנסה חד-פעמית בשנים 1978 — 1979 (שלא הייתה מריבית ודיבידנדים)
הערה: ההפרדה בין תשלומי הריבית בגין החוב נטו ותשלומי הריבית והדיבידנדים בגין ההשקעות נטו בארץ מחו"ל הינה אומדן גס.
המקור: עיבודי בנק ישראל עלי-פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ז' 29
יתרות מטבע חוץ בכנק ישראל, 1975 עד 1980
(מיליוני דולרים)

סוף חודש	יתרות ברוטו	בניכוי פיקדונות בנקים זרים	בניכוי פת"ח בכנק ישראל	יתרות נטו	השינוי ביתרות נטו	השינוי הנובע מהפרשי שערים	השינוי נטו בניכוי הפרשי שערים	מספר חודשי יבוא' שניתן לממן כאמצעות היתרות
דצמבר 1975	1,183	2	142	1,039	— 31	— 36	5	2.0
דצמבר 1976	1,373	10	207	1,156	117	57	60	2.2
דצמבר 1977	1,571	10	202	1,359	203	114	89	2.2
דצמבר 1978	2,679	8	429	2,242	883	164	719	3.1
דצמבר 1979	3,120	13	537	2,570	328	43	285	2.8
דצמבר 1980	3,395	5	609	2,781	211	— 138	349	2.7
1980								
ינואר	3,148	27	524	2,597	27	9	18	
פברואר	3,095	25	511	2,559	— 38	— 38	—	
מארס	3,215	9	484	2,772	163	— 134	297	
אפריל	3,333	8	491	2,834	112	129	— 17	
מאי	3,411	6	512	2,893	59	36	23	
יוני	3,464	6	524	2,934	41	25	16	
יולי	3,487	6	534	2,947	13	— 36	49	
אוגוסט	3,496	6	550	2,940	— 7	— 1	— 6	
ספטמבר	3,431	6	563	2,862	— 78	— 13	— 65	
אוקטובר	3,351	6	559	2,786	— 76	— 82	6	
נובמבר	3,291	5	561	2,725	— 61	— 14	— 47	
דצמבר	3,395	5	609	2,781	56	— 19	75	

(1) ממוצע חודשי של יבוא סחורות ושירותים (סי"פ) ללא יבוא ביטחוני ישיר.
המקור: בנק ישראל.

למרות הירידה ביבוא ההון לזמן קצר, היו גם ב-1980 תנועות הון ברוטו של הבנקים בהיקף ניכר, שהתבטאו, מחד גיסא, בגידול רב בהתחייבויות הבנקים לחוץ לארץ (מוסדות מוניטריים פרטיים) בכ-1.3 מיליארד דולר, ומאידך גיסא בהתרחבות נכסי הבנקים בחוץ לארץ (הלוואות לזרים ופיקדונות הבנקים המקומיים בחו"ל), בסך 1.1 מיליארד דולר. התפתחות זו משקפת את המשך שילובה של המערכת הפיננסית בשוקי הכספים בחוץ לארץ, תהליך שהחל עם הליברליזציה בפיקוח על מטבע החוץ.

ראוי להוסיף, כי ההיקף הרב של יבוא הון לזמן קצר של הסקטור הפרטי, הפיננסי והלא-פיננסי כאחד, משנת 1979 ואילך, הינו בין השאר גם תוצאה של השינויים במקורות רכישת הדלק הגולמי בידי ישראל ומימונו, באמצעות הון לזמן קצר.

7. ההתחייבויות, הנכסים ונטל החוזר החוב לחוץ לארץ²⁴

התחייבויות המשק נטו לחוץ לארץ, במטבע חוץ, גדלו השנה בכ-1.1 מיליארד דולר, גידול איטי יותר לעומת 1979, המשקף את הירידה הנומינלית בגירעון בחשבון השוטף²⁵.

1980	1979	1978	1977	1976
(מיליוני דולרים)				
885	1,300	988	482	990
1. הגירעון בחשבון השוטף				
2. השינוי בהתחייבויות המשק נטו לחו"ל במטבע חוץ*				
1,101	1,953	1,084	715	1,148

* כולל ההתחייבויות, הנובעות מהשינויים בערך המטבעות הזרים ביחס לדולר. נוסף על כך, נובע ההפרש בין שתי הסדרות גם מהשקעות נטו של זרים בארץ ומטעויות והשמטות. נתון זה חושק על סמך היתרות בסוף השנה, כפי שהן מופיעות בלוח ז'26.

העודף בחשבון הבסיסי (לעומת הגירעון בשנת 1979) והירידה ביבוא ההון לזמן קצר גרמו להתייצבות ההתחייבויות הנוזלות נטו של המשק לחוץ לארץ במטבע חוץ, לעומת עלייתן התלולה בשנת 1979 (ראה לוח ז'25). ההאטה בשיעור הגידול הנומינלי בהתחייבויות נטו לחוץ לארץ במטבע חוץ מבטאת האטה בגידול ההתחייבויות ברוטו והמשך הגידול המהיר בנכסים במטבע חוץ.

יתרות בנק ישראל בסוף השנה הספיקו למימון 2.7 חודשי יבוא (ראה לוח ז'29), בדומה לשנה הקודמת. הגידול הנומינלי הקטן, שחל ביתרות אלה בפועל, במונחי דולרים נובע בין השאר מהפסדי הון של 140 מיליון דולר, שנגרמו בשל התחזקות הדולר בעיקר ביחס למטבעות האירופיים (מאחר שחלק מיתרות מטבע החוץ מושקע במטבעות אירופיים).

²⁴ הפעילות הפיננסית הבינלאומית הנרחבת של מערכת הבנקאות בארץ מתבטאת בגידול ההתחייבויות והנכסים במטבע חוץ כאחד, ולפיכך מעניין יותר לבדוק את ההתחייבויות נטו במטבע חוץ, שהתפתחותן מושפעת בעיקר מרמת הגירעון בחשבון השוטף.

²⁵ הפער שבין הגירעון בחשבון השוטף לבין השינוי נטו בהתחייבויות לחו"ל במטבע חוץ, מצטמצם, אם נביא בחשבון את הפסדי ההון בשנת 1980 בגין התחזקות הדולר ביחס למטבעות זרים אחרים (בעיקר אירופיים); אלה הסתכמו בכ-200 מיליון דולר.

יבוא שירותי הון נטו²⁶ התרחב מאוד השנה לעומת השנים 1977 עד 1979, ומשקלו ביחס ליצוא עלה. גם פירעון הקרן בגין החוב לזמן ארוך ובינוני גדל מאוד, ולפיכך נרשמה עלייה ריאלית בהחזר הכולל של החוב החיצוני השוטף (כולל תשלומי ריבית ודיבידנדות בגין ההשקעות נטו מחוץ לארץ). ומשקלו ביצוא עלה ל-18.9 אחוזים, לעומת 18.4 אחוזים בשנת 1979 (ראה לוח ז' 28). הגידול המהיר ביבוא שירותי הון נטו בשנת 1980 נבע משני גורמים עיקריים:

א. עלייה במשקל ההלוואות לזמן קצר בכלל ההתחייבויות נטו בשנת 1979, ועלייה תלולה בשערי הריבית בעולם בשנת 1980. התפתחויות אלו התבטאו בשיעור גבוה יותר של הריבית הממוצעת על ההתחייבויות נטו לחוץ לארץ, מ-6.0 אחוזים בשנת 1979 ל-6.8 אחוזים בשנת 1980.

ב. גידול מהיר בהתחייבויות נטו לחוץ לארץ — בממוצע שנתי (17 אחוזים בשנת 1980, לעומת 12 אחוזים בשנת 1979), כשל גידולם הרב כמרוצת 1979, ולמרות האטתם כמרוצת 1980.

8. ההתפתחויות העיקריות בכלכלה העולמית

א. קווי ההתפתחות העיקריים

ב-1980 החל העולם המתועש בנסיגה כלכלית, השנייה מאז משבר הדלק של 1973. שיעור הגידול הריאלי בתוצר של 7 המשקים העיקריים הצטמק לכדי אחוז אחד בלבד ב-1980 כולה, ובמחצית השנייה של 1980 היה שיעור הגידול שלילי — ירידה של אחוז ורבע בתוצר. הנסיגה הכלכלית נבעה מהעלייה החדה השנייה במחירי הדלק. במקביל התגבר גם קצב האינפלציה הממוצע בארצות התעשיות לשיא חדש, של כ-12.5 אחוזים לשנה. שערי הריבית בעולם, ובמיוחד בארה"ב, עלו בממוצע שנתי, הן כ"פיצוי" לשיעורי האינפלציה הגבוהים יותר, אך בעיקר כתוצאה ממדיניות מוניטרית מרסנת מכוונת. כשל הנסיגה הכלכלית, הואט מאוד גידולו של הסחר העולמי (ושל שוקי היצוא הישראלי) והוא גדל בכ-אחוז אחד.

ב. צמיחה ואינפלציה

שנת 1980 אופיינה בנטייה כללית למיתון הפעילות הכלכלית בארצות התעשייתיות העיקריות.

העלייה החדה במחירי הדלק ב-1979 (המשבר השני של אופ"ק), הביאה לתגובה של ריסון בפעילות הכלכלית במשקים התעשייתיים העיקריים ב-1980, לראשונה מאז הריסון, שבא בעקבות משבר הדלק הראשון של 1973 (ראה דיאגרמה ז' 1). למרות שהנסיגה הכלכלית הנוכחית מתונה יותר מהקודמת, הרי מחירה, במונחים של אוכדן תוצר, עדיין גדול (הפסד התוצר של קבוצת O.E.C.D, מסתכם בכ-550 מיליארד דולר עד ל-1981, השקולים לכ-6.5 אחוזים מהתוצר).

השלבים הראשונים של הנסיגה הכלכלית בארה"ב, וכן הסימנים המעידים על הנסיגה המתקרבת באירופה וביפן (בתחום המחירים ובמדיניות המוניטרית והפיסקלית) תוארו ברוח בנק ישראל לשנת 1979 (פרק ז'). בדיעבד נתגלו ההערכות, שהתבססו על סימנים מוקדמים

²⁶ לא כולל הכנסה חריגתית ומיוחדת בשנים 1978 עד 1979, שלא מריבית ודיבידנדים.

לוח ז'-30
אינדיקטורים כלכליים במדינות המתועשות, 1963 עד 1980

מדינות אירופה הגדולות	כל מדינות OECD	יפן	איטליה	צרפת	גרמניה	בריטניה	ארה"ב	
(אחוזים)								הגידול בתוצר הלאומי הגולמי
5.0	4.4	9.4	4.7	5.4	4.4	2.7	4.0	1963 עד 1973, ממוצע שנתי
3.3	3.0	6.0	4.0	3.0	4.5	0.5	2.0	1979
1.0	1.3	5.0	3.8	1.8	1.8	-2.3	-0.8	1980 כולה
1.1	2.3	5.5	6.4	1.2	2.8	-1.2	-1.4	מחצית ראשונה
-0.8	-2.9	2.8	-3.5	0.5	-3.0	-5.8	-1.8	מחצית שנייה
								שיעור האינפלציה (לפי מדד המחירים לצרכן)
9.8	9.3	3.6	14.8	10.8	4.1	13.4	11.3	1979
12.9	14.5	8.0	21.2	13.3	5.5	18.0	13.5	1980
..	12.3	7.0	21.5	13.5	6.0	15.0	12.5	1980, במשך השנה
								הגידול בכמות הכסף (M_1) ¹ - במשך השנה
..	15.3	17.3	25.3	11.9	13.5	16.5	8.2	1978
..	12.5	5.6	25.2	10.6	4.4	10.1	7.6	1979
..	*7.2	-1.8	*13.5	*9.0	4.5	6.0	7.3	1980
								השינוי בעורף הביקוש הממשלתי ²
								(אחוז מהתוצר)
..	0.5	1.7	0.2	0.7	0.3	0.6	-1.0	1978
..	0.4	-0.5	-0.8	-0.5	0.3	-0.7	-0.5	1979
..	-0.3	-0.6	-0.4	0	0.1	-0.8	1.3	1980

* אומדן ראשוני.

(1) לגבי ארה"ב, השתמשנו בנתון של M_2 .

(2) ההשפעות המרסנות נטו של עורף הביקוש (המוצגות בלוח) הן מצומצמות מאד, בין היתר של ההשפעה המרחיבה ה"אוטומטית", שיש לנסיגה בפעילות כלכלית על עורף הביקוש. רכיב המדיניות כשלעצמו פעל דרך עורף הביקוש לצמצום, השקול ל-0.7 אחוזים כתוצר באירופה.

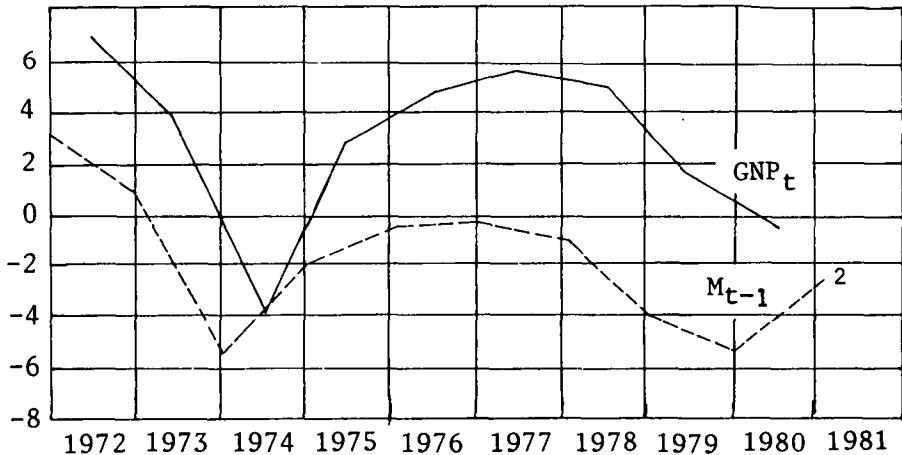
המקור: לעומת התוצר, מחירים, שינוי בעורף הביקוש — OECD, Economic Outlook; לגידול בכסים הכסף — Federal Reserve Bank of St. Louis; לכמה נתוני מחירים — Nier, Economist.

דיאגרמה 4-ז'

שיעור הגידול בתוצר הלאומי הגולמי¹ הריאלי והשינוי העיקרי בגידול בכמות הכסף (שיעורי שינוי, רביע רביעי לעומת המקביל לו בשנה הקודמת)

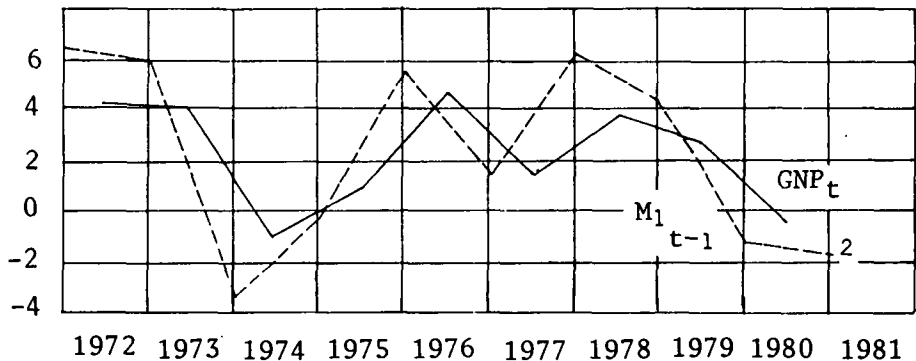
אחוזים

א. ארה"ב

ב. אירופה - 4 המדינות הגדולות³

אחוזים

- (1) כיוון שדחפי עלויות מצד ההיצע (כמו עלויות המחירים של אופ"ק) משפיעים על הביקוש בפיגור קטן, הרי שיעורי הגידול של התורות הריאליות, כדיאגרמה 4-ז', מתייחסים לאמצעי התשלום (M_1) של השנה הקודמת ($t-1$). מנוכים כרמת המחירים של השנה השוטפת (t). עם זאת, בדרך כלל (כולל 1980), ניכרו כרמות המחירים של השנה הקודמת ($t-1$) מביא לינוי טוב למדי של הגידול הצפוי בתוצר הריאלי. שיעור השינוי בכמות הכסף של 1981 מתייחס לכמות הכסף (M_1) למעשה של 1980, מחולקת לרמת המחירים לפי תחזית O.E.C.D. ל-1981.
 - (2) הדבר משקף את סיום השפעת עליית מחירי אופ"ק על השינויים במחירים ב-1979 ו-1980.
 - (3) בריטניה, גרמניה, צרפת ואיטליה.
- המקור: מדרל רורב בנק של סנט לואיס, נתונים רבעוניים; לחלק מנתוני 1980 — O.E.C.D. וה"אקונומיסט".

אלה, כמדויקות, ובמיוחד, הצמצום החד בהתרחבות המצרפים המוניטריים הריאליים. צמצום זה נבע ממדיניות ריסון מוניטרי, על רקע האצת האינפלציה מצד ההוצאות, בעקבות העלויות החריגות במחירי הדלק ב-1979 ובראשית 1980 (כ-150 אחוז במשך 18 החודשים עד אמצע 1980). היעד העיקרי של הריסון המוניטרי היה למנוע האצה של תהליך הסחרור מחירים – שכן, בעקבות העלייה החד-פעמית החיצונית של מחירי הדלק. יעד זה הושג בחלקו, אך במחיר נסיגה בפעילות הכלכלית הריאלית (כולל גידול באבטלה).

דיאגרמה ז'-4 מסכמת את ההשפעה המשולבת של ההתרחבות המוניטרית, והצמיחה הריאלית. ניתן לראות, ששיעור הגידול הריאלי בתוצר בארה"ב ובאירופה, במשך 1980, תאם את ההתרחבות המוניטרית הריאלית ב-1979. כן מורה הדיאגרמה, כי ההתרחבות המוניטרית ב-1980 היתה נמוכה מאוד באירופה, בעוד שבארה"ב היא עלתה במקצת, ולכן יש השלכות על מגמת הגידול בתוצר ב-1981 (כפי שמעידים נתוני הרביע הראשון של 1981). לוח ז'-31 מלמד, שבאירופה (כניגוד לארה"ב) פעלה גם המדיניות הפיסקלית למיתון הפעילות.

ניתן לסכם ולומר, שבארה"ב חלה ירידה חריפה בביקושים הסופיים ובתפוקה (בשיעור שנתי של 9 אחוזים) ברביע השני של 1980. התפתחות זו באה לאחר ששיעורי הריבית ללווים מובחרים (prime rates) עלו לכ-20 אחוזים, נוסף על קיצוב אשראי מסוים. במחצית השנייה של השנה חלה התאוששות רצופה אך מתונה בפעילות. לעומת זאת, החלה הנסיגה באירופה רק במחצית השנייה של 1980, לאחר שב-1979 שררה שם גיאות מחזורית בפעילות הכלכלית (ראה לוח ז'-30). רק בכריטניה החלה הנסיגה קודם לכן, בעיקר בשל ריסון ביקושים מכוון, שנועד לבלום את השפעת האינפלציה על לחצי שכר ועלויות מסים מקומיים. ביפן, בהתאם למגמות מוניטריות קודמות, ירד הביקוש המקומי, אולם מאמצי היפנים להגביר את היצוא (שנעזרו בפיתוח המשמעותי של היין) ב-1979 נשאו פרי, והגידול ביצוא קיזז את מרבית ההשפעה המצמצמת על התוצר. לנוכח המיתון הכלל עולמי נבלם במחצית השנייה של 1980 גם גידול היצוא היפני.

ג. המשבר השני של מחירי הדלק

העלייה במחירי הדלק בשנים 1979 ו-1980 העבירה כ-145 מיליארד דולר מהמדינות המייבאות נפט אל קבוצת מדינות אופ"ק (ובמדינות O.E.C.D. היה סכום זה שקול לכ-2 ורבע אחוזים מסך התוצר שלהן). השפעת העלייה במחירי הדלק על המדינות המתפתחות, שאינן יצרניות נפט, היתה אף חמורה מב-1974, מאחר שבמשבר הנוכחי לא היתה גיאות מקבילה במחירי מוצרים וחומרי גלם ראשוניים אחרים מתוצרתן (ראה לוח ז'-36).

הכנסותיהן של מדינות אופ"ק נפגעו, במדת מה, מהצמצום החריג בביקוש לנפט (יצוא הנפט הצטמצם, מ-29.4 מיליון חביות ליום במחצית השנייה של 1979 ל-23.8 מיליון חביות ליום במחצית השנייה של 1980) וזאת חרף השפעת מלחמת אירן – עירק (אשר העלתה את מחירי הדלק בשוק לאספקה מידית (spot) בשלהי 1979 וראשית 1980). תנאי עודף היצע התמידו במשך השנה, וחלקו של אופ"ק בסך התפוקה העולמית של נפט ירד לכ-50 אחוזים לעומת 68 אחוזים ב-1973.

ד. הסחר ושערי החליפין

המיתון הכלל-עולמי הפחית, כמובן, את שיעור הגידול בסחר העולמי ב-1980. היצוא בין מדינות O.E.C.D. (שהוא נתון מייצג לשוקי היצוא הישראלי) גדל כמותית רק בכ-3.3 אחוזים, לעומת 7.5 אחוזים ב-1979. (לעומת זאת, מצביעים נתוני האו"ם על הסחר במוצרים תעשייתיים בעולם על נסיגה של אחוז אחד בלבד השנה לעומת קודמתה). חישובים מיוחדים לגבי שוקי

היצוא של ישראל, מצביעים על שיעור גידול דומה, ועל רקע זה, מרשימה במיוחד התפתחות היצוא הישראלי ב-1980.²⁷

ה. שערי הריבית ותנועות ההון

בשערי הריבית לזמן קצר חלו בעולם תנודות חריגות כמשך 1980. הדבר נובע בעיקרו מהנטייה הגוברת להסתמך על אמצעי מדיניות מוניטריים, העשויים לפקח על הגידול לטווח קצר באמצעי התשלום (במיוחד בארה"ב): כמו כן נובעות תנודות אלה מגורמים פסיכולוגיים, שהשפיעו על הביקושים בשוקי הכסף והסחורות.

הנה כי כן, לאחר העלייה התלולה בשערי הריבית (ה-*prime rate*) בארה"ב לכ-20 אחוזים ברביע הראשון של 1980, אירעה מפולת של ממש בביקושים לצריכה, להשקעה ולאשראי ברביע השני של 1980, מפולת שגרמה מצדה לירידה של כמחצית בשערי הריבית לטווח קצר (חסרת תקדים במהירותה). שערי הריבית לא התייצבו, אלא דווקא החלו לעלות שוב בהתמדה, כמשך המחצית השנייה של השנה, בהשפעת ההתאוששות האמורה בביקושים, ולבסוף התייצבו בתחום שבין 17 ל-20 אחוזים ברביע הראשון של 1981. שערי הריבית כמשקים אחרים נטו לעקוב אחר שינויים אלו (אם כי במדה מתונה יותר), הדבר ביטא, בין היתר, את מגמת הממשלות למנוע פיחות של מטבעותיהן יחסית לדולר.

לוח ז' 31
השינויים בסחר העולמי, 1968 עד 1980
(אחוזים)

1980	1979	— 1968 1978	
1.5	6	6.5	כל המוצרים (כמות)
4.5	5.5	7.5	מוצרי תעשייה (כמות)
- 1.5	8	..	יבוא O.E.C.D. (כמות)
5	5.5	..	יצוא O.E.C.D. (כמות)
21.5	19	..	יבוא O.E.C.D. (מחיר)
12.5	16.5	..	יצוא O.E.C.D. (מחיר)
1.5	9.7	..	יבוא בתוך מדינות O.E.C.D. (כמות)
3.2	7.5	..	יצוא בתוך מדינות O.E.C.D. (כמות)

המקור: NIER, פברואר 1980; OECD, Economic Outlook, December 1980

²⁷ מאחר שבמרוצת 1980 שיקף שיעור הפיחות של השקל ביחס לסל של חמש מטבעות, ביקרוב, את הפרשי האינפלציות בין ישראל למשקים שמטבעותיהם מיוצגים בסל — קוזה, כממוצע, ההשפעה השלילית של היחלשות המטבעות האירופיים ביחס לדולר האמריקני, על היצוא הישראלי. יש לציין, שהסטת יצוא מארץ יעד אחת לאחרת, בעקבות שינויים בשערי החליפין, צורכת זמן, ובמובן זה ניזוקה כדאיות היצוא בטווח הקצר. עם זאת יש להדגיש, שזו בעיה יכולה לבוא על פתרונה על ידי מדיניות שער החליפין של ישראל.

לוח ז' 32
השינויים במחירי הדלק (אופ"ק) ומוצרי היסוד, 1978 עד 1980
(אחוזים, על פי המחיר בדולרים)

1980	1979	1978	
68	46	2.4	אופ"ק (ממוצע משוקלל)
6	9	- 16	מזון
12	23	10	חומרי גלם לחקלאות
13	29	6	מתכות ומינרלים
15	15	- 7	כל מוצרי היסוד, למעט דלק
			כל מוצרי היסוד למעט דלק
14	13	- 14	במונחי זכויות משיכה מיוחדות (SDR)
31.87	19.01	13.09	המחירים הממוצעים של אופ"ק (דולרים לחבית)
המקור: NIER, פברואר 1981.			

לוח ז' 33
החשבון השוטף העולמי, 1979 ו-1980
(מיליארדי דולרים, כולל העברות רשמיות)

1980	1979	
5.5	- 0.8	ארה"ב
- 25.7	- 3.1	4 המדינות האירופיות הגדולות
- 13.3	- 8.8	יפן
- 73	- 39	סך כל מדינות O.E.C.D.
116	68	מדינות אופ"ק
- 50	- 37	מדינות מתפתחות שאינן מפיקות נפט
- 5	- 3	אחרות
- 12	- 7	סך הכול עולמי

(1) משקף טעויות והשמטות.
המקור: O.E.C.D. שם, לוחות 32, 34.

לוח ז' 34
הגידול בשוקי היצוא של ישראל, 1980
 (היצוא למדינות O.E.C.D., משוקלל ביצוא הישראלי)

כל היבוא למדינות אלה להוציא אנרגיה ¹		מוצרי תעשייה	
משוקלל בסך היצוא, להוציא יהלומים	משוקלל בסך כל היצוא	משוקלל בסך היצוא, להוציא יהלומים	משוקלל בסך כל היצוא
0.89	0.92	3.4	2.1
0.89	0.92	3.0	3.8
1.65	0.93	3.3	2.6

(1) 7 המדינות העיקריות של O.E.C.D. 2.1
 (2) שאר מדינות O.E.C.D. 3.8
 (3) סך כל מדינות O.E.C.D.² 2.6

(1) סך כל הגידול ביבוא בעולם המתועש הצטמצם למעשה ב-1980, בשל ירידה חדה ביבוא הדלק שמחיריו גבוהים. היות והדלק אינו יצוא ישראלי, הרי הנתון הרלבנטי יותר הוא היבוא למדינות אלה, להוציא אנרגיה (נתון זה מצר רק לגבי מדינות O.E.C.D.). יש להרגיש, שהיבוא למדינות אופ"ק הרחיק את שוקי היצוא של מדינות O.E.C.D. ב-5 אחוזים. הדבר אירע בתקופת מיתון (שהקטנה יחסית את הביקוש ליבוא מהמדינות המתפתחות) והגדילה את הגידול בשוקי היצוא של ישראל בשיעור דומה.

(2) 73 אחוזים מהיצוא הישראלי.
 המקור: O.E.C.D., Economic Outlook; CBS.

לוח ז' 35
שערי הריבית בשוקי הכספים ועל הירודולר, 1980
 (חודשים נבחרים)

ינואר	מארס	אפריל	יוני	ספטמבר	דצמבר
13.8	17.2	17.6	9.5	10.9	18.9
14.4	19.9	13.9	9.8	13.9	..
15.7	16.2	16.2	15.8	14.4	..
8.3	8.6	9.1	10.0	9.3	9.1
8.1	10.7	12.2	12.6	11.4	9.4

המקור: קרן המטבע הבינלאומית, International Financial Statistics, מארס 1981.

לוח ז' 36
השינויים בשער החליפין של השקל, 1978 עד 1980
 (אחוזים)

השקל ביחס לסל 14 מטבעות			
משוקלל ביבוא	משוקלל ביצוא	השקל ביחס לסל 5 מטבעות	השקל ביחס לדולר
36.2	34.5	30.9	22.4
87.7	88.9	92.0	81.5
10.4	12.5	15.5	18.5
24.0	24.1	30.4	18.1
19.9	19.8	13.1	20.0
21.6	20.7	22.8	28.8
104.0	102.6	109.3	117.6

(1) מחושב כשינוי הממוצע החודשי, מהחודש האחרון למקביל לו בכל רביע.
 המקור: בנק ישראל, אינדיקציות עיקריות של המשק.

לוח ז'-א
אינדיקטורים לכדאיות היצוא התעשייתי¹, 1974 עד 1980

התמורה ליצואן בשקלים		מחיר משוקלל של התשומות		רווחיות היצוא ביחס לתשומות (1)/(2)		מחיר תפוקה לשוק המקומי		התמורה היחסית ליצואן (1)/(4)		התמורה לערך מוסף/ שכר ליחידת תפוקה	
שינוי מדר	מחקופה לתקופה (1972=100)	שינוי מדר	מחקופה לתקופה (1972=100)	שינוי מדר	מחקופה לתקופה (1972=100)	שינוי מדר	מחקופה לתקופה (1972=100)	שינוי מדר	מחקופה לתקופה (1972=100)	שינוי מדר	מחקופה לתקופה (1972=100)
(1)	(1")	(2)	(2")	(3)	(3")	(4)	(4")	(5)	(5")	(6)	(6")
1974	173.3	38.1	176.8	45.9	98.0	-5.3	174.6	99.3	-6.2	109.3	1.2
1975	246.8	42.4	241.4	36.5	102.2	4.3	237.5	103.9	4.6	119.0	8.9
1976	305.5	23.8	305.6	26.6	100.0	-2.2	298.8	102.2	-1.6	114.9	-3.4
1977	423.2	38.5	415.4	35.9	101.9	1.9	398.6	106.2	3.9	113.8	-1.0
1978	667.0	57.6	643.7	55.0	103.6	1.7	612.5	108.9	2.5	114.8	0.9
1979	1,112.7	66.8	1,141.4	77.3	97.5	-5.9	1,088.4	102.2	-6.2	103.9	-9.5
1980	2,495.7	124.3	2,576.8	125.8	96.9	-0.6	2,451.3	101.8	-0.4	102.1	-1.7
1 1979	814.0	7.6	833.8	12.1	97.6	-3.9	798.3	102.0	-3.9	103.8	-7.4
2	986.8	21.2	1,010.2	21.2	97.7	0.1	978.0	100.9	-1.1	103.3	-0.5
3	1,190.7	20.7	1,225.3	21.3	97.2	-0.5	1,154.3	103.2	2.3	102.1	-1.2
4	1,459.1	22.5	1,505.7	22.9	96.9	-0.3	1,423.0	102.5	-0.7	103.8	1.7
1 1980	1,821.5	24.8	1,825.1	21.2	99.8	3.0	1,718.2	106.0	3.4	108.5	4.5
2	2,184.6	19.9	2,243.3	22.9	97.4	-2.4	2,175.1	100.4	-5.3	106.1	-2.2
3	2,701.1	23.6	2,770.6	23.5	97.5	0.1	2,613.9	103.3	2.9	100.4	-5.4
4	3,275.4	21.3	3,437.8	24.1	95.3	-2.3	3,298.1	99.3	-3.9	101.2	0.8
בתוספת הסובסידיה הגלומה באשראי											
1978	681.3	61.0	643.7	55.0	105.8	3.8	612.5	111.2	4.7	119.5	5.0
1979	1,209.0	77.5	1,141.4	77.3	105.9	0.1	1,088.4	111.1	-0.9	121.2	1.4
1980	2,715.6	124.6	2,576.8	125.8	105.4	-0.9	2,451.3	110.8	-0.9	120.2	-0.8

(1) יצוא תעשייתי, למעט יהלומים, דלק ומחצבים.
המקור: עיבודי בנק ישראל על-פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.